

MUSTA TURISMI

Suomalaisten matkailijoiden näkemykset ääri-ilmiöstä

Piia Ruuska

Opinnäytetyö
Marraskuu 2011

Matkailun koulutusohjelma
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Tekijä(t) RUUSKA, Piia	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 14.11.2011
	Sivumäärä 56	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi MUSTA TURISMI Suomalaisten matkailijoiden näkemykset ääri-ilmiöstä		
Koulutusohjelma Matkailun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) NISKANEN, Mika		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää suomalaisten matkailijoiden näkemyksiä ja kokemuksia mustasta turismista. Lisäksi tavoitteena oli selvittää kuinka paljon suomalaisten matkailijoiden keskuudessa tunnetaan mustaa turismia, millaisia kokemuksia heillä on ja millaisia motiiveja ja asenteita suomalaisilla on mustaa turismia kohtaan.</p> <p>Kvalitatiivinen ja osittain kvantitatiivinen tutkimus toteutettiin Google Documentsin kyselyllä, johon vastasi kaikkiaan 61 aktiivista matkailijaa. Kysely koostui pääasiassa avoimista kysymyksistä, mukana ollessa joitakin monivalintakysymyksiä matkailijoiden profiilien määrittämiseksi. Kysely suunnattiin Pallontallaajien keskustelufoorumin käyttäjille, sekä joillekin sähköpostitse tavoitetuille foorumin ulkopuolisille henkilöille. Tulokset taulukoitiin ja litteroitiin, ja niistä nostettiin esiin tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta oleellisia tietoja, kommentteja ja näkemyksiä.</p> <p>Tutkimuksen tuloksissa havaittiin mustan turismin olevan käsitteenä suomalaisille vieras, mutta itse matkailumuodon olevan hyvin tunnettu. Enemmistö vastaajista, 70 %, kertoi osallistuneensa matkalle, joka sisälsi mustaa turismia jossain sen muodossa. Matkailumotiiveja selvitettäessä selkeä enemmistö koki ottaneensa osaa tällaiselle matkalle kiinnostuksesta historiaan tai oman mielenkiinnon vuoksi. Vastaajista 56 % kertoi suunnitelleensa lähtevänsä tulevaisuudessa matkalle, joka sisältäisi mustaa turismia. Valtaosa vastaajista kertoi suhtautuvansa myönteisesti tällaiseen matkailuun, tiettyjen rajoitusten puitteissa.</p> <p>Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Tutkimus avasi myös uusia tutkimusongelmia liittyen esimerkiksi mustan turismin kysyntään, asiakkaiden segmentointiin ja markkinoinnilliseen näkökulmaan. Lisäksi voisi olla hyödyllistä kartoittaa mustaa turismia sisältävien matkapakettien kannattavuutta matkanjärjestäjille. Tutkimuksesta on hyötyä alan opiskelijoille, ammattilaisille ja muille, jotka kokevat mustan turismin kiinnostavaksi matkailun alaksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) musta turismi, thanatourism, historiallinen matkailu, kulttuurimatkailu, motiivit, asenteet, erikoismatkailu, kvalitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus		
Muut tiedot		

Author(s) RUUSKA, Piia	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 14.11.2011
	Pages 56	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title DARK TOURISM Finnish traveler's views of an extreme phenomenon		
Degree Programme Degree Programme in Tourism		
Tutor(s) NISKANEN, Mika		
Assigned by		
Abstract The purpose of the Bachelor's Thesis was to find out the views and experiences of dark tourism amongst Finnish travelers. Another purpose was to see how well dark tourism was known among Finnish travelers, what motivated those who have participated in this form of tourism, what were their attitudes towards it, and how they viewed it as a whole. The qualitative and quantitative study was carried out by a questionnaire conducted with Google Documents, and altogether 61 people participated in the survey. The survey consisted of mostly open questions, with a few multiple choice questions, to help profile the respondents. The survey was posted on a discussion forum at Pallontallaajat.net, which is a website for Finnish travelers. In addition, some people were contacted through e-mail to have them participate in the survey. The results were handled by hand and the data was analyzed from the research problems point of view. The study showed that dark tourism, as a term, was not familiar amongst the respondents. On the other hand, the concept itself was quite well-known, when explained. The majority of the respondents, 70 %, said they had participated in this form of tourism, in its different shades. When asking about the motives, the majority said they had participated out of personal interest or because of an interest in history. 56 % of the respondents said they had planned to take such a trip in the future. Also, the majority said they viewed dark tourism as a positive thing, within certain limitations. The results of the study can be used in future studies. New research problems were opened, in the field of marketing, segmentation, and the demand of this type of travel. It may also be informative to find out if it would be financially beneficial to travel agencies to have a pre-determined package tour including dark tourism. This study can be beneficial to tourism students, professionals or anyone with a personal interest in dark tourism.		
Keywords dark tourism, thanatourism, cultural tourism, history tourism, motivation, niche-tourism, qualitative research, attitudes		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 ENSIASKELEET	4
1.1 Matkailijoiden halu yksilöllisempiin matkoihin.....	4
1.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	6
2 MUUTTUVA MATKAILU	7
2.1 Suomalaisten matkailutottumukset.....	7
2.2 Erikoismatkat.....	9
3 MUSTA TURISMI.....	10
3.1 Mustan turismin määrittely	10
3.2 Mustan turismin luokittelu	12
3.3 Musta turismi matkailun historiassa	15
3.4 Musta turismi nykypäivänä.....	16
4 MATKAILUMOTIIVIT JA ASENTEET	19
4.1 Maslown tarvehierarkia.....	20
4.2 McIntoshin ja Goeldnerin nelijako	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
5.1 Tutkimuksen aihe ja menetelmä	22
5.2 Tutkimusongelma	24
5.3 Tutkimusstrategia.....	26
5.4 Aineiston kerääminen.....	26

5.5 Kyselyn rakenne	27
5.6 Kyselyn otanta	29
5.7 Aineiston käsittely	29
5.8 Tutkimuksen luotettavuus	30
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
6.1 Taustatekijät.....	31
6.2 Kokemukset mustasta turismista.....	33
6.3 Motiivit ja suhtautuminen	35
6.4 Mustan turismin kysyntä	38
6.5 Asenteet.....	40
7 MUSTAN TURISMIN TULEVAISUUS	43
8 MATKAN PÄÄTÖS	45
8.1 Tulosten yhteenveto.....	45
8.2 Tutkimuksen arviointi	48
8.3 Jatkotutkimusehdotukset	49
LÄHTEET.....	52
LIITTEET.....	55
Liite 1. Suomalaisten ulkomaan vapaa-ajan matkojen suosituimmat kohdemaat ja vertailu vuoteen 2009.	55
Liite 2. Kyselyn alussa ollut saateviesti.....	56

KUVIOT

KUVIO 1. Maslowin tarvehierarkia.....	21
KUVIO 2. Vastaajien sukupuolijakauma.....	31
KUVIO 3. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.....	32
KUVIO 4. Vastaajien jakautuminen sen mukaan kuinka suuri osa on jo käynyt mustan turismin kohteessa.....	33
KUVIO 5. Vastaajien tulevaisuuden suunnitelmat.....	38
KUVIO 6. Kiinnostus valmiisiin mustan turismin teemamatkoihin.....	40

1 ENSIASKELEET

1.1 Matkailijoiden halu yksilöllisempiin matkoihin

Ihmiset ovat matkustaneet kautta aikojen. Massaturismi on kuitenkin jo kaikille matkailijoille tuttua. Jokainen on varmasti tutustunut jossain muodossa perinteisiin rantalomiin tai kaupunkilomiin ja moni niihin kyllästynytkin. Tämä ilmenee siitä, että erikoismatkojen suosio on kasvanut 2000 –luvulla huomattavasti, eikä sitä voida ohittaa ohimenevänä ilmiönä. Suomalaisilla on käytössään entistä enemmän rahaa, ja matkailijoiden vaatimustaso on noussut. (Masalin.) Internetin tultua osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää, tieto on jatkuvasti käsiemme ulottuvilla helpommin kuin koskaan ennen. Tämän seurauksena olemme oppineet etsimään tietoa ja saamaan sitä nopeasti ja helposti. Olemme saaneet lukea muiden matkailijoiden kokemuksia ja mielipiteitä, joista muodostamme omia käsityksiämme, ja sen myötä olemme muuttuneet valveutuneemmiksi ja vaativammiksi kuluttajiksi.

Matkailu on päivittäin esillä elämässämme. Kaupoissa ja kioskeissa on erilaisia matkailuun liittyviä lehtiä, jotka käsittelevät yhä monipuolisemmin matkailukohteita. Matkailuohjelmien määrä televisiossa on lisääntynyt, näemme matkaoppaiden elämää Nelosen Matkaoppaat-sarjassa ja omatoimimatkailijoiden edesottamuksia Madventures-ohjelmassa. Perinteisissä suurimmissa sanomalehdissä (esimerkiksi Keski-suomalainen ja Helsingin Sanomat) on myös omat matkailuosionsa. Koska ihminen on luonnostaan utelias, halukas oppimaan uutta ja kokemaan uusia asioita, haluamme yhä erikoisempia kokemuksia myös matkoiltamme. Etenkin nuoremmat sukupolvet, jotka ovat kasvaneet teknologian ja monipuolistuvan maailman mukana, hakevat yhä enemmän uusia kokemuksia ja elämyksiä myös matkailusta.

Matkailijoiden erilaisuuden janoa kysynnän lisääntyessä ovat tulleet paikkaamaan erikoismatkat, jotka tarjoavat matkailijoille mitä erilaisimpia matkailuelämyksiä. Matkoilta halutaan yhä enemmän yksilöllisyyttä. ("Missä muut eivät ole käyneet" – mat-

kat kiinnostavat.) Ennen hakeuduttiin lomilla aurinkorannoille rentoutumaan, nyt yhä useammat haluavat laajentaa maailmankuvaansa matkustamalla esimerkiksi laskettelulomalle Alpeille tai sukelluslomalle Kaakkois-Aasiaan. Jotkut päättävät suunnistaa Unkariin ratsastusvaellukselle, tai Intiaan etsimään itseään mietiskely- tai joogamatkalle. Matkatoimisto Aventura on erikoistunut erikoismatkoihin ja yksilöllisten matkakokemusten tuottamiseen. Heillä on kattava valikoima valmiita opastettuja erikoismatkoja ympäri maailmaa, jokaiselle mantereelle. Mikäli asiakas ei löydä laajasta valikoimasta mielestään matkaa, Aventura räätälöi heille juuri heidän tarpeisiinsa sopivan matkakokonaisuuden. (Matkatoimisto Aventura.)

Joillakin matkailijoilla on vielä erikoisemmat tavoitteet matkoillaan kuin toisilla, ja sen seurauksena on määritelty turismin lajiksi musta turismi. Vaikka mustaa turismia on esiintynyt läpi ihmiskunnan historian, se määriteltiin vasta hyvin vähän aikaa sitten. Musta turismi määriteltiin käsitteenä vasta 1990-luvun puolivälissä kahden Glasgow Caledonian Universityn tutkijan, John Lennonin ja Malcolm Foleyn toimesta, ja sen jälkeen kiinnostus sitä kohtaan on ollut vain nousussa.

Toisen maailmansodan aikaisista natsi-Saksan keskitysleireistä on tullut muistomerkkejä, museoita ja ennen kaikkea nähtävyyksiä, joissa miljoonat ihmiset käyvät vuosittain. Matkailijat suuntaavat näille museoiksi muutetuille keskitysleireille, osa historian kiinnostuksensa vuoksi, osa nähdäkseen pienen vilkaisun siitä, millaista leireillä oli, osa avaamaan oman sukunsa historiaa ja tutustuman omien läheistensä menneisyyteen.

Kun syyskuussa 2001 World Trade Centerin kaksoistornit romahtivat terrori-iskun seurauksena, syntyi uusi mustan turismin kohde. Ihmiset saapuivat tapahtumapaikalle kokemaan ja näkemään tuhon jäljet omin silmin. Ihmiset saapuivat kauhistele-

maan tapahtunutta, toiset kunnioittamaan tragediassa menehtyneitä ja jotkut vain suremaan menetettyjä omaisiaan. Kaikki tämä on mustaa tursmia sen eri muodoissa.

Heinäkuun 22. päivänä, 2011, norjalainen Anders Behring Breivik vei autopommin Oslon keskustaan, ja pommi räjähti tappaen 8 ihmistä. Kaksi tuntia myöhemmin hän surmasi 69 ihmistä Utøyen saarella Oslon ulkopuolella, valtaosa heistä nuoria. Tällainen hirmuteko syöksi jälleen maailman uuden tragedian keskelle, ja ihmiset kantoi-
vat valtavan määrän kukkia, kortteja ja kynttilöitä Oslon tuomiokirkon eteen, josta tuli heti epävirallinen muistamispaikka. Sittemmin Utøyen saari on avattu jälleen yleisölle, ja monet ovat siellä käyneetkin, kukin omien motiiviansa siivittämänä.

Matkustaminen paikkaan, jolla on synkkä tai verinen historia, riippumatta siitä kuinka pitkä aika itse tapahtuneesta on, on siis mustaa turismia aina kun matkailijan motiivi vierailulle on mustaan turismiin kytkettävissä. Matkan kohteena voi olla myös museo tai näyttely, joka tuo esille menneisyyden pimeitä ja synkkiä puolia. Ihminen on utelias, ja halu nähdä myös tällaisia puolia maailmasta jossa elämme, on täysin luonnollista. Haluamme jatkuvasti kehittää itseämme ja oppia uutta. Yksi parhaista keinoista oppia uutta onkin tarkastella menneisyyttä ja sen ilmiöitä.

1.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni aihe syntyi puhtaasti omasta kiinnostuksestani tähän matkailun muotoon. Koen mustan turismin olevan mielenkiintoinen sekoitus matkailua, historiaa ja ihmisten kanssakäymistä psykologisesta näkökulmasta. Halusin selvittää, millainen asema mustalla turismilla on suomalaisten matkailijoiden keskuudessa tällä hetkellä, ja keitä ovat ne henkilöt, jotka lähtevät tällaiselle matkalle. Lisäksi halusin valaista matkailijoiden motiiveja, jotta mustan turismin kuluttajista saataisiin selkeämpi kuva.

Tutkittavan alueen rajaaminen oli aluksi haastavaa, sillä aihetta on tutkittu vasta vähän aikaa, eikä siitä ollut yhtään suomenkielistä tutkimusta. Siirsinkin huomioni pääasiassa englanninkielisiin lähteisiin, joita löytyi yli odotusteni. Kun aineistoa ja tietoperustaa alkoi kertyä, aiheen rajaaminenkin alkoi helpottua ja lopullinen tutkimuksen aihe hahmottua. Toinen merkittävä ongelma oli tutkimusmenetelmän valinta. Halusin saada riittävästi myös määrällistä tietoa selvittääkseni vastaajien profiileita sekä laadullista tietoa motiivien selvittämiseksi. Päädyin lopulta yhdistelemään näitä kahta tutkimusmenetelmää päästäkseni mahdollisimman kattavasti sisälle aiheeseen.

Työssäni painottuu matkailijoiden motiivien tutkiminen. Koska kyseessä on aihe, joka herättää paljon ”miksi”-kysymyksiä, katsoin aiheelliseksi keskittyä tähän näkökulmaan. Työssäni korostuu myös mustan turismin määrittely, koska se on uusi tutkimusala. Tutkimusongelmaksi muodostui **miten suomalaiset kokevat mustan turismin**. Halusin selventää tätä asiaa tutkimalla suomalaisten matkailijoiden kokemuksia ja näkemyksiä mustasta turismista.

2 MUUTTUVA MATKAILU

2.1 Suomalaisen matkailutottumukset

Matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat elinpiirinsä ulkopuolelle vapaa-ajan, muun vierailun tai liikematkatarkoituksessa. Matkailuksi katsotaan kaikki tällainen elinpiirin ulkopuolelle suuntautuva matka, joka kestää korkeintaan 12 kuukauden ajan. Matkailulla tarkoitetaan myös teollisuuden alaa tai palvelua, joka on joko suoraan (esimerkiksi majoituspalveluja tarjoavat majatalot tai hotellit) tai välillisesti (esimerkiksi huoltoasemat) tekemisissä matkailun kanssa ja jota ihminen käyttää matkansa aikana. (United Nations & World Tourism Organization 1994, 5.)

Suomalaisten matkailu on lisääntynyt kymmenessä vuodessa erittäin paljon. Siinä missä vuonna 2000 kotimaan vapaa-ajan matkoja maksullisessa majoituksessa tehtiin noin neljä miljoonaa, kymmenen vuotta myöhemmin matkoja tehtiin jo kuusi miljoonaa. Samanlainen nousu on nähtävissä myös ulkomaan vapaa-ajan matkoissa, jotka sisälsivät yöpymisen kohdemaassa. Vuonna 2000 näitä matkoja tehtiin noin 2,5 miljoonaa, ja vuonna 2010 matkojen määrä oli noussut lähes neljään miljoonaan. Kotimaan työmatkoissa nousu on ollut lievempää. Vuonna 2000 tehtiin hieman alle kolme miljoonaa työmatkaa kotimaassa, ja vuonna 2010 luku oli noussut noin miljoonalla, hieman alle neljään miljoonaan. Ulkomaille kohdistuvien työmatkojen määrä sen sijaan on säilynyt tasaisena, noin yhdessä miljoonassa koko vuosikymmenen ajan. (Tilastokeskus 2011.)

Vuonna 2010 suomalaiset tekivät lähes neljä miljoonaa sellaista ulkomaille suuntautuvaa vapaa-ajan matkaa, joihin sisältyi yöpyminen kohdemaassa. Kasvua edelliseen vuoteen (2009) oli 11 %. Myös kotimaan matkailu kasvatti suosiotaan, ja kasvua vuoteen 2009 olikin 13 %. Tilastokeskuksen teettämässä Suomalaisten matkailu – tutkimuksessa otettiin huomioon sellaiset matkat, joihin sisältyi maksullinen yöpyminen kotimaan matkan aikana. Työmatkailu koki pienen notkahduksen vuonna 2009, mutta palautui vuonna 2010 samalle tasolle, jossa se oli vuonna 2008. (Tilastokeskus 2011.)

Liitteesä 1 ilmennetään suomalaisten ulkomaan vapaa-ajan matkojen suosituimpia kohtemaita. Suomalaisten vapaa-ajan matkojen suosituimmat kohtemaat olivat vuonna 2010 Viro, Ruotsi ja Espanja. Viroon ja Ruotsiin kohdistuvat vapaa-ajanmatkat olivat lisääntyneet myös verrattaessa vuoden 2009 matkustustilastoihin. Sen sijaan Espanjaan suuntautuvat matkat olivat vähentyneet hieman. Seuraavaksi suosituimpia matkustusmaita olivat Saksa, Venäjä ja Iso-Britannia.

2.2 Erikoismatkat

Erikoismatkoiksi katsotaan kaikki sellaiset matkat, jotka on rakennettu jonkin tietyn teeman ympärille. Nykypäivänä teemamatkojen tarjonta on suurempaa kuin koskaan aikaisemmin. Osasyynä tähän voidaan pitää kuluttajien valveutuneisuutta ja tahtoa lähteä matkalle, joka ei sisällä pelkkää rantalomailua. Mahdollisuuksien ja tiedon kasvaessa ja lisääntyessä matkailijat haluavat matkoiltaan enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Matkailija voi tiedon helpon saatavuuden vuoksi tietää jopa matkatoimiston edustajaa paremmin matkakohteesta, jonne hän haluaa matkustaa. Internet on avannut valtavasti uusia tietolähteitä ja verkostoja ihmisten saataville. Matkakohteista ja kiinnostuksen kohteista on äärimmäisen helppo löytää tietoa sekä internetsivustoilta että keskustelufoorumeilta. Lisäksi internet on pullollaan matkailusivustoja, joihin kuka tahansa voi käydä kirjoittamassa omia kokemuksiaan eri matkakohteista, palveluista ja palveluntarjoajista. Tämä luo tietoa etsivälle lukijalle mielikuvia ja antaa lisää tietoa siitä, mikä olisi juuri hänen tarpeisiinsa sopivin matkakohde. Erinomainen esimerkki tällaisesta sivustosta on Trip Advisor, joka sisältää ainoastaan matkailijoiden arvosteluja hotelleista ja palveluista.

The Amateur-expert travellerin tekemien asiantuntijahaastattelujen ja kyselyjen mukaan tulevaisuudessa on nähtävissä selkeää nousua matkailijoiden tietämyksessä matkailuvaihtoehtoista. Matkanjärjestäjät kilpaillessaan asiakkaista parantavat palveluidensa laatua, mikä johtaa väistämättä myös asiakkaiden vaatimustason nousuun. Parempaa palvelua saadessaan matkailijat alkavat nostaa rimaa ja odottaa aina vain parempaa palvelua. (The Amateur-expert traveller 2009, 3.) Tuntiessa paremmin omat vaatimuksensa ja palveluiden parantumisen, matkailijat alkavat odottaa myös enemmän juuri heidän tarpeisiinsa räätälöityjä matkailupalveluita.

Erikoismatkojen tarjonta Suomessa

Suomessa on jo nyt tarjolla paljon erilaisia erikoismatkakokonaisuuksia ja räätälöityjä matkapaketteja. Esimerkiksi Olympia Kaukomatkatoimisto tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden täysin räätälöityyn matkaan. Sen kautta on mahdollista varata kaikki lentoliput, hotellit ja muut palvelut, joita matkailija matkallaan tarvitsee. (Olympia kaukomatkatoimisto.) Muita kotimaisia erikoismatkojen tarjoajia ovat esimerkiksi Matkatomisto Aventura, MatkaVekka, Finnmatkojen alaisuudessa toimiva TemaMatkat sekä muut suurimmat matkatoimistot Suomessa.

Valmiita opastettuja teemamatkoja on laidasta laitaan, aina festivaalimatkoista erimannerten kiertomatkoihin. Matkailijoilla on vain maailma rajanaan matkojen suunnittelussa, ja mikäli omatoiminen matkan suunnittelu ei kiinnosta, matkatomistot tarjoavat erittäin monipuolisesti valmiita opastettuja erikoismatkapaketteja. Tarjolla on esimerkiksi eri teemojen mukaisia risteilyjä ja kiinnostavien henkilöiden johtamia kiertomatkoja maailman eri kolkkiin. Olympia Kaukomatkatoimisto tarjoaa esimerkiksi Burman kiertomatkaa asiantuntijan ollessa matkanjohtajana.

3 MUSTA TURISMI

3.1 Mustan turismin määrittely

Musta turismi (dark tourism) on matkailun alalla hyvin uusi käsite. Siinä missä monet muut eri matkailun tyypit, esimerkiksi kulttuurimatkailu, ekomatkailu tai wellness-matkailu, ovat suurelle yleisölle jo hyvin tuttuja, musta turismi on verrattain tuntematon käsite. Mustan turismin käsite määriteltiin vasta 1990-luvun puolivälissä, kun Glasgow Caledonian Universityn professorit John Lennon ja Malcolm Foley toivat käsitteen esille vuonna 1996. He käsittelivät mustaa turismia tällä nimellä International

Journal of Heritage Studies 2–lehteen kirjoittamassaan pääkirjoituksessa. Myöhemmin, vuonna 2000, he kirjoittivat aiheesta myös kirjan *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster*, joka esitteli käsitteen myös laajemmalle yleisölle. (Sharpley 2009, 6.)

Philip Stone on mustan turismin tutkija Iso-Britanniassa sijaitsevassa University of Central Lancashiressa, ja hän on määritellyt mustan turismin seuraavasti: musta turismi on matkustamista kohteisiin, jotka voidaan yhdistää kuolemaan, kärsimykseen tai makaabereihin tapahtumiin. Yhden määritelmän mukaan mustalla turismilla tarkoitetaan matkailua sellaisiin paikkoihin, joissa on tapahtunut tragedia tai historiallisesti merkittäviä kuolemia, jotka edelleen vaikuttavat elämäämme. (Sharpley 2009, 10.) Mustan turismin kohteen on aina oltava sidoksissa jollakin tavalla kuolemaan tai kärsimykseen. Kyseessä on puhtaasti ihmisiin kohdistuvat hirmuteot ja katastrofit. Vaikka joku saattaa saada viihdykettä eläimiin kohdistuvasta väkivallasta, kuten koir- tai kukkotappeluiden seuraamisesta, sen ei katsota liittyvän millään tavalla tähän matkailun muotoon.

Musta turismi (dark tourism) on käsite, jota käyttävät lähinnä alan opiskelijat sekä media ja tiedotusvälineet. Musta turismi on kansankielinen määritelmä, kun taas alan tutkijat ja akateemikot mustaan turismiin viitatessaan käyttävät termiä *thanatourism*, joka kuitenkin tarkoittaa samaa asiaa. *Thanatos*-sana tulee kreikan kielestä ja tarkoittaa kuolemaa, ja *thanatourism* on kuolemaan liittyvää matkailua, joten se on hyvin osuva termi mustalle turismille. (The Institute for Dark Tourism Research 2011.) Tässä opinnäytetyössä käytän kuitenkin paremmin tunnettua termiä musta turismi. Se on helpompi kuin thanatourism-termi, josta suomenkielinen käännöso puuttuu.

3.2 Mustan turismin luokittelu

Mustaa turismia on tutkijoiden toimesta jaoteltu erilaisten kohteiden mukaan. Kohteet on jaoteltu viiteen erityyppiseen kategoriaan, joilla on omat teemansa ja niihin sopivat erityyppiset kohteet. Seuraavaksi on lyhyet kuvaukset näistä viidestä kategoriasta sen mukaan, kuinka Sharpley (2009) ne luokittelee.

1. Vaaralliset kohteet (Perilous places)

Vaarallisilla kohteilla tarkoitetaan sellaisia kohteita, jotka ovat jollakin tapaa vaarallisia ihmisille. Tällaisiin kohteisiin luetaan esimerkiksi maat ja kaupungit, joissa on meneillään uhkaava tilanne. Tällaisiksi voidaan katsoa maat, joissa on sotatila. Tätä tutkimusta tehdessä tähän kuvaukseen sopivat esimerkiksi Palestiina, Burma tai Irak.

2. Kauhutalot (Houses of Horror)

Kauhutaloilla tarkoitetaan rakennuksia, jotka liitetään kuolemaan ja kauhuun. Nämä rakennukset voivat olla joko aidosti pelottavia, niisanottuja kummitustaloja, joissa on kuollut ihmisiä. Niistä kerrotaan tarinoita kummittelusta tai yli-luonnollisesta toiminnasta. Ne voivat olla myös keinotekoisesti huvitukseksi tarkoitettuja rakennuksia, esimerkiksi London Dungeon, joka on eräänlainen kuolemateemainen sisätilahuvipuisto Lontoossa.

3. Kuoleman kentät (Fields of Fatality)

Kuoleman kentillä tarkoitetaan sellaisia alueita, jotka muistuttavat kuolemasta tai hirmuteoista. Sotatantereet sodan jo loputtua ja holokaustin jälkeensä jättämät paikat ja hautausmaat, joille on haudattu kuuluisia henkilöitä, katsotaan tähän kategoriaan kuuluviksi. Keskitysleirit, ja Père Lachaisen hautausmaa Pariisissa ovat suosittuja tämän kategorian kohteita.

4. Kärsimyskierrokset (Tours of Torment)

Kärsimyskierrokset sisältävät käyntejä paikoissa, joilla on yhteys kuoleman tai murhien kanssa. Lontoossa järjestettävä Viiltäjä-Jack –kierros kuuluu tähän. Tällä kierroksella tutustutaan yhden Lontoon historian pahamaineisimman murhaajan rikospaikkoihin. Tällaisia kiertomatkoja järjestetään paljon ympäri maailmaa.

5. Teemoitettu kuolema (Themed thanatos)

Teemoitetulla kuolemalla tarkoitetaan näyttelyitä ja museoita, joissa on esillä kuolemaan ja kärsimykseen liittyvää materiaalia. Jotkin monumentit ja muistomerkit, kuten World Trade Centerin Ground Zerolle pystytetty muistomerkki kategorisoidaan tähän.

Nämä luokittelut eivät suinkaan ole ehdottomia, sillä useat mustaan turismiin liittyvät kohteet voidaan katsoa sopivaksi useaan kategoriaan. Esimerkiksi Puolassa sijaitseva Auschwitz-Birkenau keskitysleiri kuuluu paitsi kategoriaan 3 (yksi holokaustin kuuluisimpia tuhoamisleirejä), myös kategoriaan 5, koska sen yhteydessä on myös museo ja muistomerkkejä.

Sharpley (2009, 20) esittelee myös Philip Stonen määritelmän mukaan mustan turismin jakautuvan neljään eri ”sävyyn”. Nämä eri sävyt jakautuvat sen mukaan, millainen on kysynnän ja tarjonnan laki kohteissa ja mikä matkailijoita motivoi. Sharpley jaottelee sävyt seuraavasti:

1. Kalpea turismi (pale tourism)

Matkailijoilla ei ole lainkaan tai on hyvin vähän erityistä kiinnostusta kuolemaan liittyvissä kohteissa vierailuun, mutta käyvät kohteessa, joka voidaan kytkeä mus-

taan turismiin, vaikka sitä ei ole sellaiseksi tarkoitettu. Esimerkiksi vierailu Père Lachaisen hautausmaalla kuuluisan henkilön haudalla silloin, kun tarkoitus ei ole käydä kuin kunnioittamassa henkilön muistoa.

2. Harmaan turismin kysyntä (grey tourism demand)

Matkailijat, joita kiehtoo kuolema, vierailevat kohteissa, joita ei ole suoranaisesti tarkoitettu mustan turismin kohteeksi. Esimerkiksi vierailu hautausmailla, kun vierailun syynä on nähdä itse paikka.

3. Harmaan turismin tarjonta (grey tourism supply)

Kohteet on selkeästi kytkettävissä mustaan turismiin, ja ne ovat sellaiseksi tarkoitettuja. Vierailijoilla ei kuitenkaan aina ole erityistä kiinnostusta kuolemaan. Esimerkiksi vierailu historiallisesti merkittävissä mustan turismin kohteissa, kuten keskitysleireillä, silloin kun syynä on vaikkapa oppiminen historiasta.

4. Musta turismi (black tourism)

Tämä on mustan turismin puhtain muoto. Vierailijoilla on selkeä kiinnostus kuolemaa tai kärsimystä kohtaan, ja kohde tarjoaa tarkoituksellisesti tyydytyksen tähän tarpeeseen. Esimerkkinä vierailu keskitysleirillä, kun vierailun tarkoitus on nähdä, kuinka ihmiset ovat kärsineet, tai käynti kidutusmuseossa.

Näiden sävyjen puiteissa on selkeämmin määriteltävissä kohteita, jotka sopivat yksittäisiin kategorioihin. Matkailijan vierailu esimerkiksi Père Lachaisen hautausmaalla Pariisissa, jonne on haudattu useita historian merkkihenkilöitä sekä kuuluisuuksia, katsotaan kuuluvaksi kalpean turismin kategoriaan. Matkailijan vieraillessa vaikkapa kidutusta esittelevässä museossa, matkan katsotaan kuuluvan mustan turismin kategoriaan, joka on puhtainta mustaa turismia.

3.3 Musta turismi matkailun historiassa

Mustan turismin määritelmä on hyvin uusi, kuten aiemmin tässä työssä on jo tuotu esille. Siitä huolimatta mustaa turismia voidaan katsoa olleen olemassa aina ihmiskunnan historian alkuajoista lähtien. Jo muinaisessa Egyptissä Faaraoille pystytettiin muistomerkkejä ja hautapyramideja, joiden tarkoituksena oli olla paitsi hallitsijan viimeinen leposija, myös paikka, jossa muut ihmiset voivat käydä muistamassa edesmenneitä Faaraoita. Mustaun turismiin on sen määrittelyn myötä liitetty myös käynnit erilaisilla muistomerkeillä ja hautapaikoilla. Täten voidaan katsoa että nyky-määritelmän mukaista mustaa turismia on ollut jo muinaisen Egyptin aikana olemassa sen lievimmässä muodossa.

Antiikin ajan Roomassa järjestettävissä gladiaattoritaisteluissa oli aina runsaasti yleisöä paikalla. Gladiaattoritaisteluissa vuodatettiin varta runsaasti, tuhatpäisen yleisön hurratessa ja nauttiessa näytöksestä. Osa gladiaattoreista oli ammattilaisia, jotka osallistuivat näytöstaisteluihin joissa heitä vastassa oli usein paitsi toisia ihmisiä myös eläimiä. Gladiaattoreiden joukossa oli myös sotavankeja ja kuolemaantuomittuja rikollisia joiden oli tarkoitus kuolla taistelussa, sekä ostettuja orjia. Näitä kuolemaantuomittuja gladiaattoreita kutsuttiin nimellä Noxii, ja usein heidät asetettiin toisiaan vastaan siten, että toisella taistelijalla oli ase, mutta silmät sidottuina, toisella taistelijalla taas ei ollut minkäänlaista asetta, mutta hänen silmiään ei oltu sidottu. (Takalo 2010.)

Gladiaattoritaisteluja voidaan pitää myös aikansa sirkushuvina, mutta antiikin Rooman ollessa hyvin kehittynyt yhteiskunta, kansalaisille oli tarjolla paljon muitakin ajanvietettä. Gladiaattoritaisteluiden ohella suosituimpia ajanvietteitä olivat teatteri ja kilpa-ajot. (Teatteri antiikin ajan Roomassa.) Gladiaattoritaisteluiden ollessa hyvin suosittu ajanviette, mutta vain yhdenlainen tapa monista viihdyttää kansalaisia, se voidaan rinnastaa mustaan turismiin, eikä niinkään vain sen aikaisen yhteiskunnan arvoihin.

Keskiajalla ympäri maailmaa esiintyneissä noitavainoissa voidaan myös nähdä mustaa turismia. Noitavainojen aikaan vuosina 1500 – 1750 kuoli suuri määrä ihmisiä syytettynä noituudesta. Myös Suomessa esiintyi noitavainoja tuona aikana ja kaikkiaan noin 2000:a suomalaista syytettiin noituudesta, lähinnä Ahvenanmaalla, Lapissa ja länsirannikolla. Vaikka yleisen käsityksen mukaan noitavainot kohdistuivat pääasiassa naisiin, Suomessa noitavainot eivät kohdistuneet vain naisiin, vaan syytettyjen joukossa oli myös miehiä. Lapissa oli tuohon aikaan muinaisen suomenuskon kannattajien noitatohtoreita, shamaaneja, jotka olivat useimmiten miehiä. (Nenonen & Kervinen 2001.)

Noitavainoissa syytettyjä kuulusteltiin ja kidutettiin, jotta heidät saataisiin tunnustamaan noituutensa. Yleinen rangaistus noituudesta oli elävältä polttaminen, ja näitä noitarovioita tultiin todistamaan suurella joukolla. Suomessa toteutuneista noitarovioista ei ole tarkkaa tietoa, mutta esimerkiksi Salemissa, Massachusettsin osavaltiossa Yhdysvalloissa poltettiin useita noituudesta tuomittuja elävältä.

Ihmisten kärsimystä on esiintynyt kautta aikojen, ja nykyiset historiankirjat ovat pullollaan erilaisia esimerkkejä. Siellä missä on ollut kärsimystä, voidaan useissa tapauksissa katsoa olleen myös jonkinasteista mustaa matkailua. Nykypäivänä mustaa turismia esiintyy kuitenkin sosiaalisesti hyväksyttävämmässä muodossa. Tuomioiden täytäntöönpanot rikoksiin syyllistyneille eivät enää ole näin julkisia tapahtumia, eikä kuolemaa enää käsitellä niin avoimesti ja julkisesti kuin aiemmin. Tämän päivän musta turismi suuntautuu lähinnä sellaisiin paikkoihin, jotka ovat muutenkin matkailijoiden suosimia kohteita. Useimmiten ne ovat sotahistoriallisia paikkoja.

3.4 Musta turismi nykypäivänä

Tänä päivänä musta turismi on pääasiassa vierailua sotahistoriallisissa kohteissa ja museoissa sekä erilaisilla muistomerkeillä. Maailmassa on runsaasti erilaisia mustan

turismin kohteita jotka vaihtelevat laidasta laitaan, ja sijoittuvat mustan turismin luokittelujen jokaiseen kategoriaan. Seuraavaksi esitellään muutamia tunnetuimpia tällaisia kohteita jotka nousivat esille myös tähän opinnäytetyöhön liittyvässä tutkimuksessa. Tutkimusta on tarkemmin käsitelty myöhemmin tämän opinnäytetyön osassa viisi.

Keskitysleirit

Natsi-Saksan toisen maailmansodan aikaisten hirmutekojen myötä Keski-Eurooppaan perustettiin useita keskitysleirejä. Nämä keskitysleirit toimivat aluksi vankilatarkoituksessa paikallisten vankiloiden täytyttyä äärimmilleen. Ensimmäinen keskitysleiri rakennettiin Saksaan, Dachauin kaupunkiin. Tämä oli ensimmäinen natsi-saksan poliittisten vankien säilytyspaikka ja se perustettiin maaliskuussa 1933, vain muutama viikko Adolf Hitlerin valtaannousun jälkeen. Leiri oli toiminnassa aina vuoteen 1945 saakka, kunnes amerikkalaiset sotilaat vapauttivat vangit leireiltä. Näiden kahden toista vuoden aikana leirille tuotiin yhteensä noin 200 000 vankia joista 41 500 vankia lopulta murhattiin. (Visitor Information.)

Tunnetuin keskitysleireistä on kuitenkin Puolassa Oswiecimin kaupungissa sijaitseva Auschwitz, joka on tullut tunnetuksi lukuisista elokuvista, kirjallisuudesta ja dokumenteista jotka käsittelevät toista maailmansotaa. Auschwitzin keskitysleiri perustettiin vuonna 1940, ja se toimi alunperin samassa tarkoituksessa kuin Dachauin keskitysleiri. Koko toiminnassaoloaikanaan tällä keskitysleirillä oli yli 1,3 miljoonaa vankia. Vuonna 1942 Auschwitzista tuli kuitenkin suurin tuholeiri, jossa murhattiin satoja tuhansia ihmisiä. Tarkkaa uhrien määrää on mahdotonta saada tietää, koska suuri osa ruumiista poltettiin, eikä kaikkia kuolleita merkitty kirjoihin. (Auschwitz-Birkenau 2011.) Tänä päivänä nämä keskitysleirit ja monet muut tarjoavat opastettuja kierroksia vierailijoille, ja niiden yhteydessä on myös museoita, jotka esittelevät elämää keskitysleireillä.

Tshernobyl ja Pripjatin aavekaupunki, Ukraina

Nykyisen Ukrainan alueella sijaitsevassa Tshernobylin ydinvoimalassa sattui huhtikuun lopulla 1986 maailman historian vakavin ydinonnettomuus, kun erittäin riskialtis koe epäonnistui. Voimalan nelosreaktori oli pysäytetty huoltotöiden vuoksi, ja huollon yhteydessä aiottiin suorittaa koe, jossa reaktorin suojalaitteet oli kytketty pois päältä ja voimalan laitteet olivat täysin ilman virtaa. Koe edellytti valtion atomienenergiaviraston lupaa, ja voimalan piti olla ilman virtaa vain kuvitteellisesti, ei todellisuudessa. Useiden kokeiden aikana tapahtuneiden virheiden seurauksena nelosreaktori kuitenkin räjähti puoli kahden aikaan yöllä 26.4.1986. Elämä läheisessä ydinvoimalan työntekijöiden asuttamassa Pripjatin kaupungissa jatkui normaalisti vielä seuraavana aamuna, onnettomuuden todellisesta vakavuudesta ei oltu tiedotettu sen paremmin asukkaille, kuin valtion johdollekaan. (Pääkkönen 1990.)

Huhut onnettomuudesta alkoivat levitä asukkaiden keskuudessa, ja iltaan mennessä kaikki tiesivät, että onnettomuus oli tapahtunut. Pripjatin evakuointi alkoi kuitenkin vasta puolitoista vuorokautta onnettomuuden jälkeen. (Pääkkönen 1990.) Sitten kaupunki on pysynyt tyhjänä, sillä siellä esiintyy edelleen poikkeuksellisen korkeaa säteilyä. Tänä päivänä vierailut alueelle ovat kuitenkin mahdollisia, sillä on tutkittu, etteivät nykyiset säteilymäärät vaikuta ihmiseen haitallisesti alle vuorokauden kestäville vierailuille.

Tähän saakka Tshernobylin alueelle on järjestetty epävirallisia matkoja joista vierailijat ovat joutuneet maksamaan jopa yli 500 yhdysvaltain dollaria. Nyt Ukrainan viranomaiset ovat suunnitelleet tekevänsä siitä virallisen matkailukohteen. Näin matkailua alueelle pystyttäisiin kotimaisiin paremmin, ja riskejä olisi helpompi hallita. Ukrainan viranomaiset olivat alunperin suunnitelleet avaavansa Tshernobylin alueen turisteille vielä vuoden 2011 aikana. (Tshernobyl odottaa katastrofimatkailijoita 2011.)

Killing Fields ja S-21, Phnom Penh, Kambodza

Punakhremien hallinnon aikana vuosina 1975-1979, hallitsija Pol Pot, entinen opettaja, perusti sotavankilan, S-21, vanhan koulun tiloihin, jonne sodassa vangeiksi joutuneet ihmiset vietiin. Todellisuudessa vankila oli ainoastaan kidutusleiri jonne päätyi 14 000 vankia. Heistä vain seitsemän selviytyi hengissä leiriltä. Teloitetut vangit haudattiin joukkohautoihin killing fieldseille. Tälle paikalle tuotiin ihmisiä teloitettavaksi myös vankilan ulkopuolelta. Kaiken kaikkiaan näillä paikoilla kuoli kolmen vuoden, kahdeksan kuukauden ja kahdenkymmenen päivän aikana yli 1,7 miljoonaa ihmistä. Nykypäivänä S-21-vankila tunnetaan museona, sen houkutellessa matkailijoita vuosittain. Museossa on mahdollista tutustua paitsi leirin oloihin, myös punakhmerien hallinnon aikaan ja valtion hierarkiaan. (S-21 Victims – The Killing Fields Museum.)

4 MATKAILUMOTIIVIT JA ASEENTEET

Motivaatio ohjaa ihmisen elämää ja tekemisiä. Motivaatiolla tarkoitetaan tavoitteellista käyttäytymistä, joka pyrkii jonkin tietyn päämäärän saavuttamiseen. Motivaatiotutkimuksessa selvitetään ihmisen syitä toimia tietyllä tavalla. Motivaatio perustuu tarpeisiin. Tarpeella tarkoitetaan ihmisen sisäistä voimaa, joka ohjaa toimintaa esimerkiksi epämiellyttävän tilanteen korjaamiseksi tai jonkin elämyksen puutteen täydentämiseksi. Ihmisen henkilökohtainen motivaatio ratkaisee tarpeiden tärkeysjärjestyksen. (Vuoristo 1998, 41.)

Motivaatiota on kahdentyypistä, ulkoista ja sisäistä. Ulkoisella motivaatiolla tarkoitetaan sellaisia motiiveja, jotka ovat välineellisiä, hyötyarvoihin liittyviä tai käytännöllisiä. Jonkin asian tavoittelulle voi olla siis motivaationa siitä saatava henkilökohtainen hyöty. Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan henkiseen kasvuun, kehittymiseen tai sisällölliseen kiinnostukseen liittyviä motiiveja. (Mäkinen 2002.)

Matkailu perustuu motivaatioon siinä missä kaikki muukin ihmisen toiminta, sillä ihmisen halu matkustella ja kokea uutta pohjautuu ihmisen tarpeeseen saada uusia kokemuksia. Matkustamisen tarve nousee ihmisen sisäisistä motiiveista, ja matkustamiselle voidaan katsoa olevan kahdentyyppistä motivaatiota. Ensimmäisenä tyyppinä on pakomotiivit, eli ihmisen halu tai tarve paeta arkielämää tai ongelmia joko sosiaalisessa elämässään tai ympäristössään. Toisena tyyppinä on pyrkimys saada sisäisiä tai psykologisia palkintoja joita ovat joko henkilökohtaiset palkinnot, kuten rentoutuminen, lepo tai itsensä toteuttaminen tai palkinnot ihmiskontakteista ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. (Vuoristo 1998, 42-43.)

Asenteet muodostuvat arvojen ja uskomusten pohjalta. Asenne on mielentila, joka aiheuttaa joko myönteisen tai kelteisen suhtautumiseen tuotteeseen, asiaan tai tapahtumaan (Vuoristo, 50). Asenteet ovat hyvin pitkälle riippuvaisia ihmisen omista arvoista, jotka ovat kasvatuksen, yhteiskunnan ja ympäristön muovaamia. Arvoja on kahdenlaisia, on itseisarvoja ja välinearvoja. Itseisarvolla tarkoitetaan sellaista asiaa, joka itsessään on ihmiselle tärkeä, esimerkiksi ravinto. Välinearvo puolestaan on keino saavuttaa jokin muu päämäärä.

4.1 Maslown tarvehierarkia

Abraham Maslowin 1940-luvulla laatima tarvehierarkia (seuraavan sivun kuvio 1.) on erinomainen väline tarkasteltaessa matkailijoiden motivaatiota. Maslow kehitti tarvehierarkiansa tutkiessaan apinoita. Hän huomasi niiden käytöksessä joidenkin tarpeiden menevän aina muiden edelle. Alimmalla tasolla ovat fysiologiset perustarpeet, joihin kuuluvat esimerkiksi jano ja nälkä. Ylimmällä tasolla taas ovat itsensä toteuttamisen tarpeet, jotka ovat henkilön omiin kiinnostuksen kohteisiin sidonnaisia. Tarvehierarkian mukaan ihminen etenee tarpeitaan tyydyttäessä aina alimmalta tasolta ylöspäin. (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003.) Alemmilla tasoilla olevat tarpeet

on oltava tyydytettynä, jotta ihminen voi alkaa tavoittelemaan seuraavan tason tarpeiden tyydyttämistä. Esimerkiksi seuran tarve ei voi toteutua, jos henkilöllä on nälkä tai jano. Nämä perustarpeet on tyydytettävä ennen ylemmälle hierarkian taolle siirtymistä.

KUVIO 1. Maslowin tarvehierarkia (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003)

Maslow kutsuu neljää alinta hierarkian tasoa puutetarpeiksi. Jos kaikki näiden tasojen tarpeet on tyydytetty, ihminen ei enää tunne varsinaisesti mitään fyysisellä tasolla. Tällöin hän alkaa etsiä itsensä toteuttamisen tarpeita. Itsensä toteuttamisen tarpeisiin liittyvät kysymykset siitä, mikä häntä kiinnostaa tai mitä hän haluaa oppia. Neljä alinta hierarkian tasoa ovat Maslowin mukaan edellytykset ihmisen selviytymiselle. Jos ihminen on lapsuudessaan kokenut jonkin tarpeen tyydyttämisen jatkuvaa puutetta, hän voi yrittää tyydyttää tätä tarvetta koko loppuelämänsä. Esimerkiksi epävakaa tai turvattomassa ympäristössä kasvaneen lapsen kokematta jäänyt turvallisuuden tunne saattaa johtaa loppuelämän kestävään turvallisuuden tavoitteluun. Samoin rakkaudettomassa ympäristössä kasvanut lapsi saattaa aikuisiällään hakea

jatkuvasti muiden ihmisten seuraa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden ihmisten kanssa. (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003.)

4.2 McIntoshin ja Goeldnerin nelijako

Vuoriston (1998, 42-43) mukaan Maslowin tarvehierarkiaa on myös kritisoitu, ja hän esittääkin McIntoshin ja Goeldnerin nelijakoteorian olevan soveltuvampi matkailututkimukseen. Tämä nelijako esittää matkailun motivaatiotekijöitä yksinkertaistetussa muodossa muiden tutkijoiden tekemien havaintojen pohjalta. Tämän nelijaon pohjalta laatimansa luokittelun mukaan Cooper (2008, 47) esittää, että matkailijoiden motivaatiotekijät voidaan ryhmitellä seuraavasti:

1. Fyysiset tekijät, jotka perustuvat virkistäytymiseen, sekä henkisesti, että fyysisesti, ja urheiluun, huvitteluun tai terveyteen. Tämä ryhmä perustuu niihin toimintoihin, jotka vähentävät ihmisen kokemia fyysisiä ja psyykkisiä jännitteitä.
2. Kulttuuritekijät. Halu nähdä ja oppia muista kulttuureista ja heidän tavoistaan ja perinteistään, esimerkiksi taiteesta tai tanssista.
3. Ihmisten väliset tekijät. Halu tavata uusia ihmisiä, vieraila ystävien tai sukulaisten luona ja hankkia uusia kokemuksia. matkustaminen on myös pakokeino rutiinimaisista kanssakäymisistä muiden ihmisten kanssa, esimerkiksi työpaikalla.
4. Status- ja arvostustekijät. Halu saada huomiota tai arvostusta muilta ihmisiltä. Motivaatio voi perustua myös tarpeeseen kehittää itseä kiinnostuksen kohteiden tai harrastusten kautta.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen aihe ja menetelmä

Alunperin ajatuksenani oli lähteä kartoittamaan mustan turismin kysyntää Suomessa. Olisiko maassamme piilevä asiakassegmentti uudelle matkailutyypille, voitaisiinko mustaa turismia tarjota laajemmalle asiakaskunnalle tai voitaisiinko sen ympärille

kehittää uusia matkailupaketteja. Aloitin alustavan tiedustelun keskustelemalla satunnaisten henkilöiden kanssa aiheesta. Näiden keskustelujen pohjalta heräsi ongelma: kukaan ei edes tiennyt mitä musta turismi on, miten se määritellään tai mitä siihen sisältyy. Tämä toi eteeni kysymyksen siitä miten tällaista matkailua voitaisiin markkinoida tai kehittää, kun potentiaaliset matkailijat eivät tiedä mistä on kyse. On erittäin vaikeaa alkaa kehittää tuotteita tai palveluja sellaisen konseptin ympärille, joka on ihmisille vieras.

Asiaa tarkemmin pohdittuani hylkäsin ajatuksen tutkimuksesta jossa selvitettäisiin mustan turismin kysyntää ja aloin pohtia, miten voisin tutkimukseni toteuttaa ja mitä minun pitäisi oikeastaan tutkia, jotta saisin aiheeseen jonkinlaista tarttumapintaa ja selkeyttä. Päädyin lopputulokseen, että on parempi alkaa selvittämään millaisia kokemuksia niillä matkailijoilla on, jotka ovat jo toteuttaneet tällaisen matkan, tiesivät he sitten olleensa mustan matkailun kuluttajia tai eivät. Samalla halusin selvittää sitä miten ihmiset ylipäätään kokevat mustan turismin, ja ennenkaikkea sen, keitä nämä matkailijat ovat, jotka hakeutuvat tällaisille matkoille.

Tutkimuksen toteutuskeino oli aluksi vaikea hahmottaa. Kuinka saisin mahdollisimman kattavasti tietoa matkailijoiden motiiveista ja siitä millainen suhtautuminen ihmisillä on mustaan turismiin. Motiivien ja suhtautumisen tutkiminen oli opinnäytetyön kannalta tärkeää, jotta saatiin tietoa siitä, onko tämäntyyppisellä matkailulla tulevaisuutta Suomessa. Matkailijoiden motiiveja selvittämällä saatiin kuva siitä, mikä vetää ihmisiä tällaiselle matkalle, ja onko musta turismi itsessään syy lähteä matkalle vai onko jokin mustan turismin kohde matkailijoiden mielestä parempi osana laajempaa matkakokonaisuutta.

Halusin myös tutkia matkailijoiden suhtautumista mustaan turismiin selvittääkseni miten ihmiset kokevat mustan turismin. Millaisia ennakkokäsityksiä heillä mahdoli-

sesti on, onko tällainen matkailu heidän mielestään mautonta tai jollain tavalla tuomittavaa, vai onko suomalaisilla matkailijoilla avoin mieli myös maailman nurjaa puolta kohtaan. Tutkimuksella halusin myös selvittää onko musta turismi käsitteenä jo tuttu suomalaisille matkailijoille, vai onko se jotain aivan uutta ja tuntematonta.

Punnitsin pitkään eri vaihtoehtoja tutkimuksen toteuttamiselle. Haastattelujen toteuttaminen olisi mahdotonta, sillä tiesin ainoastaan kaksi henkilöä, jotka olivat aiemmin toteuttaneet tällaisen matkan. Ainoastaan kahden henkilön haastattelemisessa en nähnyt tutkimuksen kannalta mitään järkeä, joten minulta puuttui kokonaan henkilöt joita olisin voinut haastatella saadakseni kattavan kokonaiskuvan. Myös aiempien muiden henkilöiden kanssa käymieni keskustelujen pohjalta päädyin johtopäätökseen, ettei suomalaisilla ole riittävästi tietoa mustasta turismista, jotta haastatteluilla saataisiin riittävästi tietoa tutkimuksen toteuttamiseksi.

Pohdittuani pitkään parasta tutkimuksen toteutustapaa päädyin toteuttamaan tutkimuksen kyselyllä. Kyselyllä pääsisin kartoittamaan jo aiheen tuntevien matkailijoiden kokemuksia sekä tiedustelemaan myös niiden henkilöiden suhtautumista, jotka eivät tunne mustaa matkailua. Yksinkertaisilla monivalintakysymyksillä sain yleiskuvan siitä, keitä nämä matkailijat ovat ja kuinka suuri määrä kyselyyn vastanneista oli toteuttanut matkan, johon liittyi mustaa turismia. Kyselyssä olevien avoimien kysymysten avulla sain tietoa myös motiiveista ja asenteista myös niiltä henkilöiltä jotka eivät tällasta matkaa olleet toteuttaneet.

5.2 Tutkimusongelma

Tutkimusongelma on aina tutkimuksen lähtökohta. Tutkimusongelma määrittelee millaista aineistoa on lähdettävä hakemaan ja millä keinoilla aineistoa saadaan hankittua. Oikean tutkimusongelman määrittelemine on tutkimuksen tärkein vaihe, ja se toimii eräänlaisena ”punaisena lankana” tutkimusta tehtäessä. Tutkimusongelman

puuttuminen johtaa väistämättä ongelmiin tutkimuksen edetessä, ja pahimmassa tapauksessa koko tutkimuksen valmistuminen voi epäonnistua. (Tutkimusongelma ja -tehtävä sekä hypoteesit)

Tutkimusongelma voidaan jakaa pää- ja alaongelmiin. Nämä ongelmat esitetään aina kysymysmuotoisesti. Tutkimuksen pääongelmana on kysymys, joka antaa kuvan tutkittavasta ongelmasta. Alaongelmien avulla voidaan saada vastaukset pääongelmaan, joka puolestaan kuvailee koko tutkittavaa kokonaisuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 126 - 127.)

Pääongelma: Miten suomalaiset kokevat mustan turismin?

Alaongelmat:

Onko mustaa turismia vielä Suomessa ja miten hyvin se tunnetaan?

Miten suomalaiset suhtautuvat mustaan turismiin?

Millaisia kokemuksia suomalaisilla on mustasta turismista?

Opinnäytetyöni tutkimus on kartoittava, kuvaileva ja selittävä. Kartoittavalle tutkimukselle on tyypillistä, että etsitään vastauksia vähän tunnettuun ilmiöön ja siihen haetaan uusia näkökulmia. Kuvaileva tutkimus dokumentoi ilmiöstä kiinnostavia tai keskeisiä piirteitä, kun taas selittävä tutkimus etsii selityksiä ilmiölle, tapahtumalle tai tilanteelle. (Saukkonen.)

5.3 Tutkimusstrategia

Laadullisen, eli **kvalitatiivisen** tutkimuksen päämääränä on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa useilla menetelmillä. Näissä menetelmissä korostuu muun muassa kohteen esiintymisympäristöön ja taustaan, kohteen tarkoitukseen ja merkitykseen, ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkökulmat (Laadullinen tutkimus). Tällä tutkimusmenetelmällä tuloksissa ei ole tärkeää niinkään määrällinen tulos, vaan saatujen vastausten laatu.

Määrällisen, eli **kvantitatiivisen** tutkimuksen päämääränä on yleistää tietyltä vastaajajoukolta saadut vastukset koskemaan suurempaa ihmisjoukkoa. Mitä tarkempi tutkimustuloksesta halutaan, sen suurempi on oltava otanta. Määrällisessä tutkimuksessa ollaan yleensä kiinnostuneita erilaisista luokitteluista ja tilastoista. Tällä tutkimusmenetelmällä saadaankin parhaiten sellaisia tuloksia joista voidaan tehdä erilaisia kaavioita ja tilastoja. (Määrällinen tutkimus.)

Opinnäytetyön aiheen ja erilaisten vastaustapojen mahdollistamiseksi päädyin käyttämään tutkimuksessani molempia näitä tutkimusmenetelmiä rinnakkain. Tämä mahdollisti sekä määrällisen tutkimuksen vastaajien profiloimiseksi, että laadullisen tutkimuksen kartoittamaan matkailijoiden motiiveja ja näkemyksiä. Laadullinen tutkimus toteutettiin osana kyselyä jossa oli monivalintakysymysten lisäksi avoimia kysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä saadut vastaukset voitiin näin ollen myös luokitella ja niitä voitiin tarkastella syvemmän näkemyksen aikaansaamiseksi.

5.4 Aineiston kerääminen

Tutkimus toteutettiin Google Documentsin ilmaisella kyselynlaatimisohjelmalla, johon oli mahdollista laatia rajattomasti sekä monivalinta-, että avoimia kysymyksiä. Ohjelma listasi vastaukset suoraan taulukkoon, joka oli helposti luettavissa ja ana-

lysoitavissa. Olin itse vastuussa siitä, kuinka kauan kysely on auki vastaajille, ja kuinka paljon vastauksia halusin ottaa. Kysely oli avoinna vastaajille hieman yli viikon ajan.

Kyselyn alkuun liitin kuvauksen tutkimastani aiheesta, jotta suurelle yleisölle tuntematon käsite hahmottuisi kyselyyn vastaaville. Kuvauksessa määriteltiin lyhyesti mustan turismin käsite ja annettiin esimerkkejä mahdollisista kohteista, jotta vastaajat voisivat muodostaa mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan aiheesta ennen vastaamista vastausten laadun ja osuvuuden takaamiseksi (Liite 2). Tuntemattomasta aiheesta kyselyn tekeminen vaatii kyselyn laatijalta mahdollisimman selkeää saatetta, jotta vastaajat eivät loisi vääriä mielikuvia tutkittavasta aiheesta. Saatteessa oli myös ilmaistu vastausten luottamuksellisuus, jotta vastaajat voisivat mahdollisimman vapautuneesti osallistua tutkimukseen. Kenenkään henkilötietoja tai yhteystietoja ei kysytty vastaajien anonymiteetin säilyttämiseksi.

Ennen varsinaisen kyselytutkimuksen suorittamista pohdin mahdollisia kanavia, joiden kautta vastauksia saataisiin mahdollisimman kattavasti. Aloitin lähettämällä kyselyn usealle tutulleni sekä ystäväilleni, joilla uskoin olevan asiaan jonkinlaista näkökulmaa annettavana. Heiltä sain samalla myös palautetta kyselystä, vaikka en sitä ollut varsinaisesti pyytänyt. Palaute osoittautui erittäin positiiviseksi, joten en lähtenyt enää muuttamaan kyselyn rakennetta.

5.5 Kyselyn rakenne

Kysely koostui kymmenestä eri kysymyskohdasta, joista viisi oli selkeitä monivalintakysymyksiä vastausten tilastoimista varten. Näillä kysymyksillä selvitettiin vastaajien ikää, sukupuolta sekä aiempaa kokemusta mustasta turismista tai mahdollisia tulevaisuuden suunnitelmia tällaiselle matkalle lähtemisestä. Loput viisi kysymyskohtaa olivat avoimia kysymyksiä, joilla puolestaan halusin selvittää matkailijoiden motiiveja, kokemuksia sekä näkemyksiä.

Kysymyslomakkeessa oli henkilökohtaiset ikään ja sukupuoleen perustuvat kysymykset sijoitettu kyselyn loppuun, ja suoraan aihetta selvittävät kysymykset heti kyselyn alkuun. Hyvin rajallisen kysymysmäärän ollessa kyseessä, kaikki kyselyn kohdat olivat hyvin johdonmukaisia ja suoraan asiaan käyviä kysymyksiä. Otin tietoisesti riskin kysymällä hyvin henkilökohtaisia kysymyksiä vastaajien näkemyksistä sekä motiiveista ja tuntemuksista.

Osassa kysymyksistä oli vastauksen mukaan ohjattu vastaajia suoraan joidenkin kysymysten ohi, näiden jatkokysymysten ollessa vastattavissa ainoastaan sellaisille henkilöille, jotka olivat vastanneet kysymykseen tietyllä tavalla. Näin saatiin kyselyyn selkeyttä sellaisten vastaajien osalta, jotka eivät olleet tällaiselle matkalle osallistuneet, tai eivät olleet suunnittelemassa matkaa.

Halusin pitää kyselyn mahdollisimman lyhyenä, sillä ihmiset vastaavat mieluummin lyhyisiin ja mahdollisimman selkeisiin kyselyihin. Vastausajaksi olin arvioinut enintään 15 minuuttia, joka pitikin hyvin paikkansa vastaajien osalta. Asiaan perehtymättömien osalta kysely oli ohi jo parissa minuutissa vastausten niukkuuden vuoksi. Näin sain kitkettyä pois mahdolliset sellaiset vastaukset, jotka eivät olisi auttaneet vastausten tilastoimisessa ja analysoinnissa lainkaan.

Verkossa tapahtuva kysely oli ainoa mahdollinen tapa toteuttaa tämä tutkimus, sillä olisi ollut mahdotonta tavoittaa henkilökohtaisesti riittävä määrä henkilöitä, joiden vastauksista olisi ollut tutkimuksessa hyötyä. Verkkokyselyyn osallistuvat olivat oletukseni mukaan tottuneita internetin käyttäjiä, johtuen valitsemistani aineistonkeruukanavista.

5.6 Kyselyn otanta

Kyselyyn osallistumaan halusin pääasiassa omatoimimatkailijoita, koska suomalaisilla matkanjärjestäjillä ei vielä ole juurikaan valmiina tällaisia matkapaketteja. Joitakin poikkeuksia toki on, esimerkiksi OK-Matkat tarjoaa Krakovaan, Puolaan matkustaville päiväretkä Auschwitziin (Retket kesä 2012). Pakettimatkailijoiden tarkoituksenmukainen kyselyyn etsiminen olisi ollut mielestäni turhaa, sillä nykyiset suurten matkatoimistojen, kuten Aurinkomatkojen, Finnmatkojen tai Tjäreborgin matkapaketit eivät sisällä mustan turismin kohteita. Päätelin saavuttavani parhaiten asiaan tutustuneita henkilöitä tästä omatoimimatkailijoiden joukosta.

Kyselyyn laitettiin linkki Pallontallaajien keskustelupalstalle, jossa tiesin olevan paljon käyttäjiä jotka voisivat sopia kyselyn vastaajiksi. Toivoin saavani tätä kautta paljon maailmaa kiertäneiden ihmisten kommentteja. Kokeneimmat matkaajat ovat usein kiinnostuneempia erilaisista erikoismatkoista, ja katsovat maailmaa avoimin mielin. Tästä syystä uskoin saavani myös avoimempia vastauksia, kuin pakettimatkailijoilta.

5.7 Aineiston käsittely

Kysely oli avoinna vastaajille 4. – 12.10.2011 välisen ajan. Tässä ajassa vastauksia oli tullut jo niin paljon, että päätin sulkea kyselyn. Vastausten määrä yllätti minut, sillä olin olettanut ettei aihe ehkä houkuttelisi suurta määrää vastaajia. Vastausten määrä loi minuun uutta uskoa siitä, että ehkä tällä matkailutyyppillä on sittenkin enemmän kysyntää kuin olin alunperin ajatellut. Kyselyyn linkin sisältävää vietiketjua oli luettu 748 kertaa sinä aikana, kun kyselyyn oli mahdollista vastata. Lopullisia vastauksia kyselyyn tuli 61, joka on kyselyn todellinen otanta.

Kyselyn toteuttaminen Google Documents –kyselyllä johti siihen, että osan vastauksista, kaikki monivalintakysymysten vastaukset, sain valmiiksi kaavioina. Lisäksi ohjelma tilastoi ja loi kaavion siitä milloin kyselyyn on vastattu aktiivisimmin, luoden

kuvion vastausmäärien mukaan eri päivinä. Avointen kysymysten vastaukset käsiteltiin yksittäin, ja niiden pohjalta tein tyypittelyn. Toistuvia teemoja ja samantyyppisiä vastauksia nivottiin yhteen, jotta sain luotua selkeän kuvan erilaisista mielipiteistä ja asenteista sekä motivaatioista. Selkeästi muista vastauksista poikkeavia kommentteja tuli ja ne lokeroitiin omiksi tyypeikseen tutkimustulosten selventämiseksi.

5.8 Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetöissä on tutkijan selvitettävä oman työnsä reliabiliteetti ja validiteetti. Näillä termeillä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä mahdollisissa jatkotutkimuksissa (validiteetti), ja kuinka luotettava on tieto, joka tutkimuksella on saatu (reabiliteetti). Reabiliteetti jääkin yleensä laadullisessa tutkimuksessa hieman taka-alalle. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt eivät välttämättä vastaa kaikki yhdenmukaisesti. Vastauksiin vaikuttaa paljon kielenkäyttö ja puhetyyli, jotka ovat tilannesidonnaisia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Kyselyllä saadaan eliminointua sellaiset vastausten epä johdonmukaisuudet, jotka voisivat aiheutua vaikkapa haastattelutilanteissa haastattelijan johdattelusta tai vastaajan suullisten kysymysten väärästä tulkinnasta.

Validiteetti saa laadullisessa tutkimuksessa yleensä selkeästi enemmän huomiota kuin reabiliteetti. Validiteetti tarkoittaa sitä, onko tutkimus perusteellisesti tehty, onko se pätevä ja ovatko saadut tulokset päteviä. Vastausten oikeudellisuuteen on myös kiinnitettävä huomiota. Pätevyys laadullisessa tutkimuksessa voidaan pikemminkin nähdä uskottavuutena ja vakuuttavuutena. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

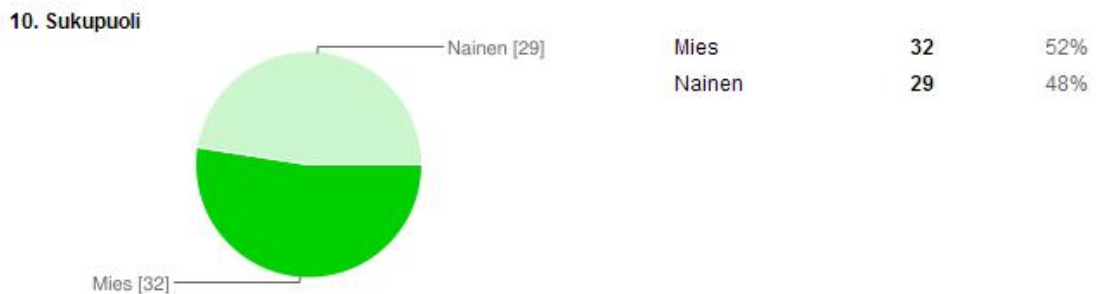
Tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan puolueettomuus, ulkopuolisuus ja ennakkoluulottomuus aiheeseen. Puolueeton tutkija osaa tarkastella aihetta objektiiv-

sesti ja ulkopuolelta. Laadullisessa tutkimuksessa pätevyyttä ja luotettavuutta ei voida arvioida samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Reliabiliteetti ja validiteetti eivät päde laadullisessa tutkimuksessa joidenkin teorioiden mukaan samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

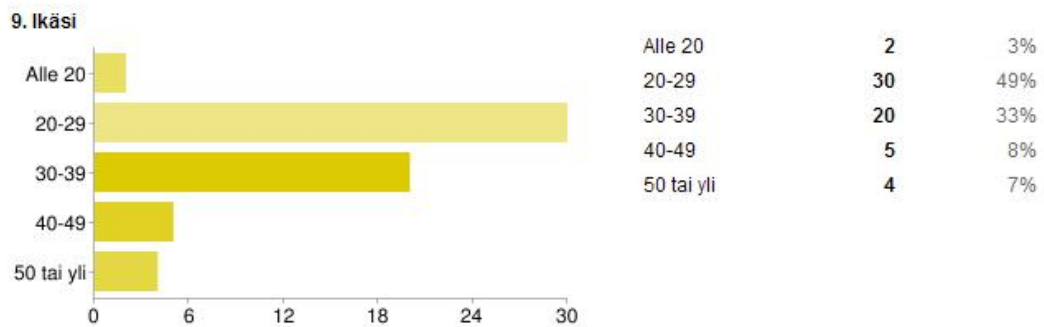
6.1 Taustatekijät

Kyselyyn osallistui 61 vastaajaa Pallontallaajien keskustelufoorumin sekä suorien sähköpostiviestillä lähetettyjen linkkien kautta. Kyselyyn vastanneista miehiä oli 52 % ja naisia 48 % (Kuvio 2.).

KUVIO 2. Vastaajien sukupuolijakauma

Vastaajien sukupuolijakauma oli erittäin tasainen, eli homogeeninen. Kyselyyn vastanneilta ei kysytty heidän asuinalueitaan, sivilisäätään tai muita tietoja elämäntilanteesta. Ikäjakauma kyselyssä oli ryhmitelty vuosikymmenittäin, ja vastaukset tulivat suurimmaksi osaksi 20 - 39-vuotiailta aikuisilta. Seuraavan sivun kuviossa 3 on jaoteltu vastaajat ikäryhmittäin.

KUVIO 3. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma

Kyselyyn vastanneista suurin ikäryhmä oli 20 – 29-vuotiaat, joita kyselyyn vastanneista oli 30 henkilöä. Tässä ikäryhmässä on paljon omatoimimatkailijoita, ja ikäjakauma oli pääosin sellainen kuin odotin sen olevan ennen tutkimuksen toteuttamista. Kun otetaan huomioon, että valtaosa vastauksista tuli Paloontallaajien keskustelufoorummin kautta, oli odotettavissa nuorempien vastaajien suuri määrä. Reppumatkailijoita ja omatoimimatkailijoita onkin hyvin paljon juuri näissä kahdessa suurimmassa ikäryhmässä.

Alle 20–vuotiailla on usein opiskelu kesken, jolloin heillä ei ole mahdollisuutta matkustella yhtä paljon kuin jo työelämäänsä siirtyneillä aikuisilla, joiden taloudellinen tilanne sallii paremmin matkustamisen. Toisaalta taas yli 40–vuotiaat ovat ehkä paremmin tottuneet matkustamaan valmiilla pakettimatkoilla perheen kesken, eikä omatoimimatkailu ole niin suosittua. Yli 40-vuotiailla on velvoitteita työhönsä ja perheeseen, jolloin matkustaminen omatoimisesti voi olla haastavampaa. Pienten lasten kanssa on perheen helpompi lähteä valmiille pakettimatkalle.

6.2 Kokemukset mustasta turismista

Ensimmäinen kysymys kyselyssä oli, **Oletko koskaan matkustanut kohteeseen, jossa kuolemalla tai ihmisten kärsimyksellä on ollut näkyvä rooli.** Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää heti alkuun, kuinka suuri osa vastaajista on jo ennen tähän kyselyyn vastaamista käynyt jossain mustaan turismiin liitettävässä kohteessa. Samalla rajattiin seuraavista kohdennetuista kysymyksistä pois vastaajat, joilla ei tällaista matkailukokemusta vielä ollut. Ei –vastauksen antaneet siirtyivät suoraan seuraavien kolmen kysymyksen ohi. Vastaajista suurin osa ilmoitti jo aiemmin vierailleensa tällaisessa kohteessa.

KUVIO 4. Vastaajien jakautuminen sen mukaan, kuinka suuri osa on jo käynyt mustan turismin kohteessa

Selkeä enemmistö, eli 70 % vastaajista ilmoitti käyneensä tällaisessa kohteessa.

Myöntävien vastausten määrä on yllättävän suuri siihen nähden, millaisina matkailijoina suomalaisia yleensä voidaan pitää. Olemme tottuneet ajattelemaan matkailua valmiina matkapaketteina ja omatoimimatkailu on lisääntymässä matkailupalveluiden siirtyessä perinteisistä matkatoimistoista internetiin. Yhä useammat varaavat matkansa internetin kautta ja suoraan kohteesta. (Omatoimimatkailu rokottaa matkatoimistoja.)

Kyselyyn osallistuneilta ja myöntävästi edelliseen kysymykseen vastanneilta 43:lta henkilöltä kysyttiin myös, missä paikoissa he olivat käyneet, jotka sopivat mustan

turismin kuvaukseen. Selkeästi suosituimpia kohteita olivat keskitysleirit Keski-Euroopassa. Vastaajista 18 henkilöä ilmoitti käyneensä jollain keskitysleirillä, ja suurin osa heistä oli vierailut joko Auschwitz-Birkenaun keskitysleirillä Puolassa tai Dachau keskitysleirillä Saksassa. Nämä kaksi keskitysleiriä ovatkin kuuluisimmat ja eniten vierailut Euroopassa. Auschwitzin keskitysleiri on maailman kuuluisin, osittain myös siitä syystä, että se on ollut useiden elokuvien aiheena. Dachau keskitysleiri taas oli aikanaan ensimmäinen laatuaan ja toimi mallina kaikille tuleville natsi-saksan keskitysleireille.

Vastaajista seitsemän ilmoitti käyneensä World Trace Centerin Ground Zerolla tai sen vieressä olevassa pienessä museossa sekä muistomerkillä. Samoin seitsemän henkilöä ilmoitti käyneensä Tuol Slengissa, Kambodzassa sijaitsevilla kuoleman kentillä (Killing Fields), joka tunnetaan punakhmerien hirmuvallan aikaisena työ- ja tuhoamisleirinä, sekä S-21-vankilassa joka oli punakhmerien ylläpitämä vankileiri, jonka ainoana tarkoituksena oli kiduttaa vankeja ja saada heidät tunnustamaan rikoksensa.

Vastaajista kuusi kertoi vierailleensa kidutusmuseoissa eri puolilla maailmaa. Samoin kuusi vastaajaa oli käynyt vankilassa, joka on sittemmin muutettu museoksi tai muuten matkailijoiden vierailukohteeksi. Eniten vierailuja (4) oli kerännyt Alcatrazin vankila San Franciscossa Yhdysvalloissa. Kolme vastaajaa kertoi käyneensä Tshernobylin ydinvoimalassa, jossa sattui vakava onnettomuus vuonna 1986, kun yksi voimalan reaktoreista petti epäonnistuneen kokeen seurauksena ja räjähti.

Vastauksissa tuli esille myös useita kohteita, joissa yksittäiset vastaajat olivat käyneet. Tällaisia kohteita olivat esimerkiksi

- Hiroshima, ydinpommin pudotuspaikka ja siihen liittyvä museo, Hiroshima, Japani

- London Dungeon, Lontoo, Iso-Britannia
- Kostnice Ossuary, Kutná Hora luukirkko, Tšekin Tasavalta
- Omaha Beach, Normandian maihinnousurannikko, Ranska
- Kashmir, Intia
- Burma
- Länsiranta, Palestiina
- Pashupatinath, Katmandu, Nepal

Listan viimeinen kohde ei itsessään ole vielä mustan turismin kohde, vaan Hindu-temppeli, mutta vastaaja kertoi käyneensä tässä temppelissä katsomassa ihmisruumiin polttamisen paikallisten hautajaismenojen yhteydessä, vaikka ei osallistunut itse hautajaisiin. Vastaaja ilmoitti motiivikseen kiinnostuksen nähdä kuinka ruumis palaa. Tästä syystä matka sisälsi myös mustaa turismia sen puhtaimmassa muodossa.

6.3 Motiivit ja suhtautuminen

Kyselyssä kysyttiin, miksi vastaajat olivat makustaneet edellisessä kohdassa ilmoittamiinsa kohteisiin. Kysymyksellä haluttiin kartoittaa matkailijoiden motiiveja ja syitä juuri tämän kohteen valintaan. Enemmistö (33) vastaajista kertoi käyneensä kohteessa osana muuta matkaa, interrailia tai muuten ollessaan alueella vierailmassa. He eivät olleet valinneet matkakohdettaan pelkästään jonkin tietyn kohteen vuoksi, vaan kävivät kohteessa, koska se oli sopivasti lähellä myös muita kohteita, joissa he halusivat vieraila.

Kaikki käynnit olivat osana muuta matkaa, esim. interrailia tai kaupunkilomaa. Etukäteen oli jokaiseen kohteeseen käynnit kuitenkin suunniteltu, sillä jokainen paikka on kiinnostanut.

Vastaajista seitsemän kertoi tehneensä matkan varta vasten vierailemaansa kohteeseen. Heille oli tärkeää päästä käymään juuri siinä kohteessa, jossa he olivat ilmoittaneet käyneensä. Tällaiset matkailijat ovat selkeimmin mustan turismin kuluttajia kuin ne, jotka olivat sisällyttäneet kohteessa vierailun osaksi muuta matkaa tai päätyivät kohteeseen sattumalta. Vastauksista ei kuitenkaan ilmennyt matkan toteuttamisen varsinaista motiivia.

Vierailunsa pääasialliseksi syyksi historian kiinnostuksen mainitsi 30 vastaajaa. He kertoivat olevansa joko harrastusmielessä kiinnostuneita historiasta tai ammattinsa puolesta kiinnostuneita mainitsemastaan kohteesta. Nämä kohteet olivat pääasiassa museoita ja keskitysleirejä. Sattumalta kohteeseen päätyneitä henkilöitä oli kyselyyn vastanneista 12. He eivät olleet suunnitelleet käyntiä kohteessa missään vaiheessa, vaan päättivät vierailla siinä sen sattuessa silmiin ja vaikuttaessa mielenkiintoiselta. Kymmenen näistä kohteista oli erilaisia museoita tai näyttelyitä, kaksi oli keskitysleirejä.

Vastaajilta kysyttiin seuraavaksi heidän kokemuksiaan paikoista, joissa he olivat vierailleet. He saivat vapaasti kertoa, millaisia ajatuksia ja tunteita tämä kyseinen kohde heissä herätti. Vastaajilla oli hyvin erilaisia kokemuksia kohteista, ja monet kertoivat kokeneensa hyvin voimakkaita tunteita kohdatessaan ihmisen julmuutta.

Ikinä ennen en ollut nähnyt mitenkä ruumis palaa ja pakkohan tämä hämmentävä kokemus oli todistaa.

Tutustuminen paikan historiaan ja sodan seurausten näkeminen paikan päällä nostivat tunteet pintaan.

Koin varsinkin amerikkalaisen hautausmaan valkoisen ristimeren jopa voimakkaammin kuin kuvittelin. Kyyneleet nousivat silmiin. Muistomerkkien glorifioivat puheet sankarikuolemista ärsyttivät. Koin sodan todellisuuden hautausmailla ja kauniilla, tyhjällä rannalla voimakkaammin kuin mitään sotaelokuvaa seurattessani.

Tunsin pienen osan sitä epätoivoa, mitä ihmiset olivat kokeneet.

Monet kertoivat kokeneensa ristiriitaisia tunteita. Osa oli ollut järkyttyneitä tai surullisia kokemastaan. Pällimmäisena vastauksissa kuitenkin kuului selkeä epäusko siihen, kuinka ihminen voi kyetä mitä kamalimpiin hirmutekoihin.

Ihmisen julmuushan on loputon ihmettelyn aihe.

Ahdistus, kuinka julmia ihmiset voivat olla.

Toisaalta oli epäusko, että voiko se kaikki kamaluus todella olla totta.

Vaikka valtaosa oli kokenut hyvinkin voimakkaita tunteita mustan turismin kohteessa, osa kertoi, ettei kohde herättänyt juuri minkäänlaisia tuntemuksia suuntaan tai toiseen. Osittain mainittiin syyksi kohteen klinisyys tai muokkaamisen myötä tulleet muutokset.

Ground Zero itsessään ei herättänyt mitään tunteita, iso raksa.

Tshernobyl oli mielenkiintoinen, mutta ei varsinaisesti tunteisiin vetoava. Nykytilassaan reaktorit ovat päällisin puolin lähes normaalin näköisiä ja vieressä oleva Pripjatin ”hylätty kaupunki” lähinnä tyydytti urban exploring –tyyppisiä mielihaluja.

Minusta se oli erittäin mielenkiintoinen, eikä herättänyt minkäänlaisia ällötyksen tai vastenmielisyyden tunteita, kuten sen luultavasti olisi pitänyt.

Ground Zerokaan ei pahemmin hetkauttanut, vaikka varsinaisesta tapahtumasta on hyvinkin lyhyt aika. Johtuukohan siitä, että siellä oli vain kuoppa maassa.

Vaikka suurin osa vastaajista kertoi kokeneensa voimakkaita tunteita, he hyväksyivät nämä tunteet osana käyntikokemusta. He olivat osanneet varautua siihen, että ihmisen kärsimyksen tuominen lähelle aiheuttaa erilaisia tuntemuksia. Aina ei kuitenkaan voi varautua siihen, millainen kokemus loppujen lopuksi on. Kaksi vastaajista kertoi kokeneensa hyvin yllättäviäkin tunteita. Yksi vastaajista kertoi jopa tunteneensa häpeää vieraillessaan keskitysleirillä ja kokeneensa suoranaista fyysistä pahoinvointia.

Toinen kertoi kohteen olleen jopa liikaa käsiteltäväksi ja joutui poistumaan kesken kierroksen.

Paikan päällä oleminen aiheutti sekavia tunteita. Tunsin huonoa oloa, koska tunsin olevani liian lähellä tapahtuneita. Tunsin myös hieman häpeää, koska vierailin turistina paikassa, jossa tuhannet ihmiset ovat kärsineet.

Jossain vaiheessa alkoi ahdistaa kärsimyskuvien näkeminen ja läksin pois kesken kierroksen. Jokunen vuosi myöhemmin kävin uudelleen ja silloin osasin olla katsomatta kauhean tarkkaan kaikkia ruumiskasakuvia.

6.4 Mustan turismin kysyntä

Vastaajilta kysyttiin **oletko suunnitellut tulevaisuudessa matkustavasi tämäntyyppiseen kohteeseen**. Kyselyssä haluttiin tiedustella heidän mahdollisista suunnitelmistaan toteuttaa matka, joka sisältäisi mustan turismin kohteiksi katsottavia paikkoja. Kyselyn alussa olevassa saatteessa oli annettu esimerkkikohteita, jotta vastaajat voisivat muodostaa kuvan siitä, millaisia kohteita tutkimuksessa tarkoitetaan.

KUVIO 5. Vastaajien tulevaisuuden suunnitelmat

Vastaukset jakoutuivat hyvin tasaisesti, mutta kuitenkin lievä enemmistö ilmoitti suunnitelleensa tällaista matkaa jossain vaiheessa. Osa näistä vastaajista oli suunnitellut matkansa jo hyvinkin tarkkaan, ja heillä oli selkeä suunnitelma siitä, milloin ja

minne he aikovat matkustaa. Toiset ilmoittivat vain suunnitelleensa, mutta eivät tarkentaneet milloin ja minne heidän matkansa mahdollisesti suuntautuu.

Niiltä vastaajilta, jotka kertoivat jo suunnitelleensa tällaista matkaa, kysyttiin minne ja miksi he aikovat matkustaa. Tällä haluttiin jälleen kartoittaa matkailijoiden suunnitelmia ja motiiveja. Vastaajista seitsemän ilmoitti haluavansa lähitulevaisuudessa vierailla Auschwitz-Birkenaun keskitysleirillä. Kaikki nämä henkilöt ilmoittivat haluavansa vierailla siellä kohteen historiallisen merkityksen vuoksi. Vaikka matkailijan motiivi ei olisi suoraan kytkettävissä mustaan turismiin, kohteen ollessa mustan turismin kohde, voidaan silti puhua mustasta matkailusta.

Haluaisin käydä Auschwitz-Birkenaun keskitysleirillä.. Uskon, että paikan päällä käymällä kirjoista ja dokumenteista saatu tieto täydentyisi, vaikka en odottaisikaan vierailun olevan mitenkään mullistava kokemus. En kuitenkaan lähtisi alueelle vain keskitysleirin näkemisen tähden.

Vastaajista kuusi kertoi haaveissaan olevan vierailu Tshernobylin ydinvoimalan alueella. Syiksi mainittiin muiden muassa kiinnostus hylättyihin ja autioihin paikkoihin. Kaksi vastaajista kertoi olevansa kiinnostunut näkemään, kuinka luonto on valloittanut yli kaksikymmentä vuotta autiona olleen paikan, ja yksi sen, että paikka on vain niin kuuluisa, että se on pakko nähdä.

Muita paikkoja, jotka mainittiin tässä kohdassa aiottuina matkakohteina, olivat muiden muassa Hiroshima, Kambodzan Killing Fields ja S-21-vankila ja World Trade Centerin Ground Zero. Matkailijat eivät kuitenkaan kertoneet motiiveja aikomilleen vierailuille. Nämä kohteet olivat selkeästi suosituimpia sekä jo mustan turismin kohteessa vierailleiden että sellaiseen aikovien keskuudessa. Nämä ovat maailmanlaajuisesti tunnettuja kohteita, joista on sittemmin tehty nähtävyyksiä.

Mahdollisten matkapakettien suunnitteluun mustan turismin teeman ympärille on yksi mahdollisuus lisätä erikoismatkailua ja teemamatkailua. Tästä syystä halusin selvittää, olisiko valmiilla matkapaketeilla kysyntää myös omatoimimatkailijoiden keskuudessa. Kyselyyn osallistuneilta kysyttiin, **Mikäli kotimaisilla matkanjärjestäjillä olisi tarjolla valmiita matkapaketteja, jotka sisältäisivät vierailuja tällaisissa kohteissa, olisitko kiinnostunut lähtemään tällaiselle matkalle.** Vastauksista ilmeni, että omatoimisesti matkailevat henkilöt eivät juurikaan ole kiinnostuneet pakettimatks- ta, vaikka se olisikin heidän intressejään sisältävä kokonaisuus.

KUVIO 6. Kiinnostus valmiisiin mustan turismin teemamatkoihin

Valtaosa, lähes puolet vastaajista ilmoitti, ettei tällainen kiinnosta heitä. Omatoimisesti matkaavat ihmiset eivät halua rajoittaa matkustamistaan tiettyihin aikatauluihin, vaan nauttivat vapaasta liikkumisesta ja omien reittien suunnittelusta. Noin kolmannes vastaajista ilmoitti, etteivät he osaa sanoa olisivatko kiinnostuneita tällaisesta matkapaketista. Heidän päätökseensä vaikuttaisi todennäköisesti matkapaketin sisältö ja hinta merkittävästi. Selkeä vähemmistö taas ilmaisi kiinnostuksensa, tosin todellisuudessa heidän konkreettinen osalistumisensa tällaiselle matkalle voi olla kyseenalainen samoista syistä kuin ”en osaa sanoa”-vastauksen antaneilla.

6.5 Asenteet

Kyselyn lopuksi vastaajia pyydettiin kertomaan omin sanoin ajatuksistaan ja tunteuksistaan joita musta turismi yleensä heissä herättää. Tähän kysymykseen vastasi-

vat kaikki kyselyyn osallistuneet. Valtaosa vastaajista suhtautui positiivisesti mustaan turismiin niin kauan, kunhan tarkoituksena on oppia kohteesta jotain.

*Se on ok, kun ei mennä mässäilemään toisten kärsimyksillä vaan avar-
tamaan omaa mieltä.*

*Tällaisten kohteiden ympärille järjestettävä turismi on hoidettava erit-
täin hienotunteisesti, niin että kaikki (uhrit, uhrien sukulaiset, turistit,
matkanjärjestäjät) tajuavat, että kyse on oppimisesta, ei muiden kur-
juudella rahastamisesta tai muiden kurjuudella mässäilystä.*

Mutta onko se siten mustaa turismia, jos matkalle lähdetään oppimaan asioista, tai vain lisäämään omaa historiantuntemusta? Musta turismi kuitenkin tarjoaa ihmisille kokemuksia negatiivisista ja pelottavistakin tapahtumista. Mikäli matkan motiivina on vain historiallinen kiinnostus, ei voida puhua puhtaasta mustasta turismista, vaan sen lievemmistä muodoista joita on käsitelty aiemmin tässä opinnäytetyössä.

Osa vastaajista, joskin selkeä vähemmistö, suhtautui hyvin negatiivisesti mustaan turismiin. Yksi vastaajista ilmaisi pelkonsa siitä, että mustan turismin kohde voi vai-
kuttaa ihmisten omiin tekoihin erittäin huonolla tavalla, ja toimia väärällä tavalla
opettajana.

*Luulen, että jos joku olisi kiertämässä tarkoituksella paikkoja joissa ih-
misiä on kuollut suuria määriä, he ovat joko tekemässä tutkimusta ai-
heesta, tai ovat muuten vain sadistisia ihmisiä. Joku voi olla suunnitte-
lemassa jotain järjetöntä tappoiskua kiireiseen kohteeseen ja käy kat-
somassa mallia.*

...kärsimyksellä rahastamisessa on jotain hyvin pörvoa.

Typerintä mitä olen vähään aikaan kuullut.

*Jotenkin aikamoista sosiaalipornoa käydä päivittelemässä ihmisten kär-
simystä, etenkin kaikki kaupallinen härdelli kyseisissä paikoissa on vas-
tenmielistä.*

*Kyseisten kohteiden turismituotot pitäisi ehdottomasti käyttää alueen
kunnostamiseen ja niiden ihmisten hyvinvointiin, jotka tuhosta ovat kär-
sineet, oli kyseessä sitten joukkotuho tai ympäristökatastrofi. Kärsimys-
kohteista ei pitäisi missään tapauksessa tehdä yksityiselle yritykselle
voittoa tuottavaa viihdekohdetta.*

Kaupallisuus liittyy kuitenkin aina olennaisena osana matkailuun, kun vierailaan nähtävyyksissä. Useimmat nähtävyydet sisältävät jonkinlaisen matkamunistomyymälän, ravintolan, tai muun keinon ottaa vierailijoista myös rahallinen hyöty. Esimerkkinä tällaisesta rahastuksesta voidaan pitää World Trade Canterin romahtamisen jälkeen paikalle ilmestyneitä katukauppiaita. Heiltä oli mahdollista ostaa esimerkiksi kehystettyjä valokuvia sortuvista torneista, tai WC-paperia, jossa oli jokaisessa palassa Osama Bin Ladenin kuva. (Sharpley 2009, 5.)

Noin puolet vastaajista suhtautui melko välinpitämättömästi mustaan turismiin. Vastaajien kommentteista selvisi, ettei heillä ollut erityisen kielteisiä tai myönteisiääkään mielipiteitä aiheesta. Monet ilmoittivat vastauksissaan, ettei heitä juurikaan kiinnosta muiden ihmisten matkailutottumukset, tai kiinnostuksen kohteet. Yleistä oli ”jokainen tavallaan” -asenoituminen. Vastaajat eivät halunneet moralisoida tai kritisoida muiden matkailijoiden toimia. Osa kertoi, ettei ymmärrä tämäntyyppisen matkailun tarkoitusta, tai sitä miksi joku haluaisi ylipäätään matkustaa tällaisten asioiden perässä tai tällaisiin kohteisiin. Nämä vastaajat olivat pääasiassa niitä henkilöitä, joilla ei ollut aiempaa kokemusta mistään kohteesta joka heidän mielestään olisi rinnastettavissa mustaan turismiin.

Kolmasosa vastaajista koki mustan turismin positiivisena ilmiönä. Pidettiin hyvänä, että näitä kohteita pidetään nähtävyyksinä, sillä ihminen tarvitsee muistutuksia tapahtuneista kauheuksista, jotta menneisyys ei toistaisi itseään. Monet vastaajat ottivat esille sen seikan, että nykyajassa elävälle ihmiselle on tärkeää nähdä myös kärsimyksen jälkiä, jotta osaisimme arvostaa omaa elämäntilannettamme paremmin.

Ihmiskunnalla on lyhyt muisti tällaisissa asioissa, ja on hyvä että näitä on muistutuksena.

Esimerkiksi käydessäni sarajevossa bongailin tietoisesti tuhoutuneita rakennuksia ympäri kaupunkia. Ne myös muistuttavat siitä, ettei elämä ole aina sitä ruusuilla tanssimista ja omat ongelmamme alkavat vaikuttaa vähäpätöisiltä.

Ilman muuta suositeltavaa. Ihmisen on hyvä tuntee historiaansa totuudenmukaisesti, myös niitä mustia puolia.

Kyselyyn vastanneilla oli mustasta turismista sanottavaa hyvin paljon. Vastaajat kertoivat hyvin avoimesti omista käsityksistään ja suhtautumisestaan mustaan matkailuun. Osa vastaajista ajatteli asiaa hyvin syvällisestikin tuoden esille yhteiskuntamme toimintatapoja ja sen, miten nykyihminen kasvaa ympäristössä, jossa kuolemalla ei ole sijaa.

Ihmiskunnan historiassa on aina ollut tapana lakaista ne ikävät asiat ns. maton alle sen sijaan että muistaisimme ja oppisimme omista virheistämme. Vastoin joidenkin väittämiä se että haluaa käydä kyseisissä paikoissa ei ole kuoleman tai kärsimyksen ihannointia. Saattaa olla että kyseessä on myös kiinnostus itse kuolemaa/kuolemista kohtaan koska nyky-yhteiskunnassamme asiaa käsitellään mahdollisimman vähän eikä sitä todellisuudessa osata kokea luonnollisena asiana.

7 MUSTAN TURISMIN TULEVAISUUS

SWOT-analyysi on nelikenttäanalyysi, jolla kuvaillaan yrityksen tai tuotteen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. SWOT-analyysin nimi tulee englanninkielien sanoista strengths, weaknesses, opportunities ja threats. Tässä analyysissä tuotteen tai yrityksen olemassaoloa analysoidaan sekä ulkoisten, että sisäisten tekijöiden valossa. Sisäisiä tekijöitä ovat vahvuudet ja heikkoudet. Ulkoisia puolestaan ovat mahdollisuudet ja uhat. (Etälukio – Yrittäjyysväylä.)

Vahvuudet

Mustan turismin tulevaisuus on hyvin määrittelemätön, osin siitä syystä, että sitä on tutkittu vasta hyvin vähän. Erikoismatkailu on kuitenkin kasvussa ympäri maailmaa, ja matkailijat hakevat yhä erilaisempia kokemuksia matkailulta. Siinä missä ennen hakeuduttiin pakettimatkoille turistikohteisiin, nykypäivänä etenkin nuoremmat matkailijat ovat kiinnostuneet enemmän omatoimimatkailusta ja uusien kokemusten hankkimisesta.

Omatoimimatkailu on yhä helpompaa ja edullisempaa halpalentoyhtiöiden tultua mukaan kilpailuun asiakkaista. Musta turismi on kasvattanut suosiotaan siitä saakka, kun sen käsite on tuotu tutummaksi ihmisille, ja sillä alkaa olla merkittävä osa matkailussa. Joitakin mustan turismin kohteita on helppo kytkeä myös muun tyyppiseen matkailuun, osana suurempaa matkakokonaisuutta. Mustan turismin erilaisuuden vuoksi kiinnostus tällaisiin matkoihiin voi lisääntyä merkittävästi, ei pelkästään sen karuuden vuoksi, vaan myös oppimistarkoituksessa.

Heikkoudet

Mustan turismin äärimmäisyys erilaisena kokemuksena matkailusta on hyvin rajoitettava tekijä asiakassegmenttien määrittelyssä. Mitään yhtä tiettyä segmenttiä ei pystytä määrittämään, mustan turismin ollessa hyvin laaja-alainen käsite. Tällaiseen matkailuun sisältyy hyvin runsaasti erilaisia kohteita, joista osa on tarkoitettu järkyttämään kävijöitä, osan kohteista ollessa hyvin löyhästi sidottavissa mustaan turismiin.

Mahdollisuudet

Mustan turismin tullessa tunnetummaksi, matkailijat alkavat mieltää sen osaksi muuta matkailua. Erilaisia mustan turismin kohteita voidaan alkaa hyödyntämään koulutuksessa tai ihmisten henkilökohtaisen tiedonjonon tyydyttämisessä. Uusia kohteita syntyy aina jonkin suuren tragedian kohdatessa ihmiskuntaa, tai pientä yhteisöä. Mahdollisuuksia on rajattomasti mustan turismin kehittämiseksi ja sitomiseksi osaksi muita matkoja. Myös pienten yksilöllisten matkapakettien kehittäminen tältä pohjalta saattaa houkuttaa marginaaliryhmiä.

Uhat

Mustan turismin uhkana ovat yhä monipuolisemmat erikoismatkat ja niiden tarjonnan laajuus. Siinä missä luontomatkailu houkuttaa valtaväestöä, musta turismi löytää omat kuluttajansa vain pienestä ryhmästä matkailijoita. Matkatoimistoille ei ole tämän tutkimuksen perusteella taloudellisesti kannattavaa perustaa varsinaisia matkapaketteja mustan turismin ympärille, sillä niiden osallistujamäärät olisivat pieniä. Kuten tämä tutkimus toi esille, suuri osa näissä kohteissa käyneistä henkilöistä oli tehnyt matkansa omatoimisesti ja hyvin pieni osa kertoi olevansa edes kiinnostunut tällaisesta matkasta valmiina matkapakettina.

8 MATKAN PÄÄTÖS

8.1 Tulosten yhteenveto

Onko mustaa turismia vielä Suomessa ja kuinka hyvin se tunnetaan?

Suomalaisille musta turismi on käsitteenä edelleen vieras. Mustaa turismia ei juuri-kaan käsitellä mediassa sen oikealla nimellä, eikä näitä kohteita yleisesti mainosteta matkailukohteina, yksittäisiä poikkeuksia lukuunottamatta. Mustan turismin ollessa hyvin uusi tutkimusala, tämä ei tullut yllätyksenä tutkimuksen tuloksia analysoidessa. Koska mustaa turismia on tutkittu vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien, kun käsite määriteltiin ensimmäisen kerran, ala on väistämättä vieras.

Siinä missä esimerkiksi wellness-matkailu on jo hyvinkin tuttu ja käytettykin matkailumuoto suomalaisten keskuudessa, musta turismi on vaikeammin ihmisille suodattavissa. Jo pelkkä mustan matkailun konsepti sopii paremmin vain marginaaliryhmille ja suurta yleisöä voi olla lähes mahdotonta houkuttaa tutustumaan tähän matkailun muotoon. Suuri yllätys olikin se, että 61:stä vastaajasta jopa 43, eli 70 %, oli jo ottanut osaa mustaan matkailuun tietämättä sen tarkemmin koko termin olemassaolosta tai siitä, että tällaiselle matkailulle on olemassa oma lokeronsa matkailumuotojen keskuudessa.

Mustaa turismia kuitenkin esiintyy jo jonkin verran suomalaisten reppumatkailijoiden ja muiden omatomimatkailijoiden keskuudessa. Kyselyn tuloksista ilmeni, että vaikka käsite on ihmisille vieras, matkailutapaa kuvailtaessa useat vastaajat tunnistivat kuitenkin ottaneensa osaa tällaiseen matkailuun. Yleisesti ihmeteltiin, että onko tällekin matkailutavalle olemassa oma määritelmänsä.

Onko musta turismi sitten tekemällä tehty käsite vai aito turismin ala? Mielipiteitä tästä on monia ja silloin kun puhutaan mustasta turismista sellaisessa yhteydessä, johon voidaan liittää myös historiallista- tai kulttuurimatkailua, käsite voi tuntua muoviselta. Jos musta turismi on vakiintumassa todelliseksi matkailun alalajiksi, sen määrittely vaatii tarkempaa hiomista. Mustaksi turismiksi pitäisi voida luokitella ainostaan sellaiset matkat, joissa sekä kohteen tarjoama kuoleman tai kärsimyksen esittely kohtaa matkailijan aidon kiinnostuksen näihin seikkoihin. Tällöin voitaisiin puhua mustasta turismista aitona ilmiönä, eikä vain yhtenä mahdollisena nimenä matkailulle, joka sekoittaa useampaa eri matkailutyyppejä.

Millaisia kokemuksia suomalaisilla on mustasta turismista?

Kyselyyn osallistuneilla vaikutti olevan hyvin erilaisia kokemuksia mustasta turismista. Osa kertoi kokeneensa kohteissa vieraillessaan hyvin voimakkaita tunteita, aina surusta järkytykseen ja häpeästä fyysiseen pahoinvointiin. Kaiken kaikkiaan kaikilla vastanneilla oli kuitenkin paljon sanottavaa kokemuksistaan. Valtaosa kuitenkin koki käyntinsä mustan turismin kohteessa jollain tavalla herättelevänä kokemuksena. Vastaajat antoivat paljon painoa sille, että ihmiskunnan tulisi oppia virheistään ja näitä kohteita on hyvä olla muistuttamassa historian hirmuteoista.

Paljon vedottiin myös siihen, ettei omassa yhteiskunnassamme ole lähihistoriassa tapahtunut mitään sellaista, mikä antaisi lähempää tai omakohtaisempaa perspektiiviä tällaisiin kohteisiin. Nuoremmilla sukupolvilla ei ole omakohtaista kokemusta sodasta, tai suurista ihmiskuntaa koskettaneista tragedioista suomalaisessa yhteiskunnassa. Ulkomailla tapahtuneet terrori-iskut ja sodan jäljet eivät tunnu läheisiltä, koska tapahtuneet eivät ole koskettaneet omaa elämäämme. Päälimmäisenä vastaajat toivat esiin juuri sen, että historiasta on hyvä oppia ja jokainen, joka kertoi vierailleensa kohteessa, jossa on mustaa turismia, ilmoitti oppineensa jotain, oli se sitten käytännön historiantuntemusta, avarakatseisempaa maailmankatsomusta tai vain omista reaktioistaan ihmisten suuren julmuuden lopputulosten edessä.

Miten suomalaiset suhtautuvat mustaan turismiin?

Tutkimuksen perusteella suomalaisten matkailijoiden suhtautumisessa mustaan turismiin on selkeitä eroja. Osan suhtautuessa hyvin avomielisesti ja positiivisesti tällaiseen matkailuun, osa puolestaan koki koko asian hyvin vastenmielisenä ja epämiellyttävänä, jopa groteskina. Tutkimuksessa yllättävintä oli tältä osin se, että melko suuri osa vastaajista suhtautui asiaan melko välinpitämättömästi. Pääasiassa välinpitämättömyyden suhtautumista tavattiin niillä vastaajilla, joilla ei ollut omaa henkilökohtaista kokemusta mustasta turismista, tai eivät tunnistaneet kuvauksen perustella käymään kohteita tällaisiksi.

Suhtautuminen jakautui melko tasaisesti, mutta joukosta erottui kuitenkin lievän enemmistön positiivinen suhtautuminen ja hyväksyntä. Positiivisia asenteita perusteltiin siten, että ihmisillä on hyvä olla muistutuksia menneistä pahuuksista maailmanhistoriassa, ihmisten tulisi oppia virheistään ja tekee hyvää nykyihmiselle nähdä myös maailman ”mustaa” puolta, jotta arvostus omaa elämänlaatua kohtaan nousisi.

8.2 Tutkimuksen arviointi

Opinnäytetyöni aihevalinta oli osuva erikoismatkailun suosion kasvaessa nyky-yhteiskunnassamme. Myös oma kiinnostukseni mustaa turismia kohtaan on suurta, ja tästä syystä olen tyytyväinen aihevalintaani. Koin aiheen haastavaksi, sillä en löytänyt yhtään aiempaa suomenkielistä tutkimusta aiheesta. Englanninkielistä aineistoa sen sijaan löytyi jopa enemmän kuin olin odottanut ennen tutkimuksen aloittamista.

Opinnäytetyöni on siis aineistonhaluvaiheessa tekemieni havaintojen mukaan ensimmäinen suomenkielinen tutkimustyö aiheeseen liittyen, ja se heijastui myös tutkimukseen osallistujien kommentteista ja vastauksista. Valmiiksi tuntematonta aihetta tutkiessa ei voi välttyä kohtaamasta myös ihmisten ihmetystä ja kummastelua siitä, mikä aihe oikeastaan on kyseessä.

Kyselylomaketta laatiessani kohtasin ongelmana sen, kuinka voisin kysyä ihmisiltä aiheesta, jota he eivät vielä tunne. Tästä syystä liitin kyselyn alkuun selventävän kuvauksen sekä määritelmän mustasta turismista. Tällä halusin tutustuttaa ihmisiä käsitteeseen ennen kuin he vastaisivat kyselyyn. Termiä avaamalla vastaajat saivat tietoonsa terkemmin mistä on kyse, ja mihin he oikeastaan ottavat kantaa.

Kyselylomakkeeseen oli linkki Pallontallaajien keskustelupalstalla, joten tiesin kyselyyn tulevan vastauksia pääasiassa omatoimimatkailijoilta. Olin myös kehottanut ihmisiä keskustelemaan aiheesta vapaasti kyseisessä viestiketjussa. Aihe ei kuitenkaan innostanut lukijoita keskustelemaan. Arvelen syynä olevan sen, että musta turismi voi olla jollekin arka aihe jo pelkästään siitä syystä, että se on hyvin ristiriitainen aihe. Ihmiset eivät välttämättä halua tuoda omia näkemyksiään esille suuremman yleisön tietoisuuteen aiheen arkaluontoisuuden vuoksi.

Työn aikataulutus oli jokseenkin onnistunut. Käytin kesällä paljon aikaa tietoperustan keräämiseen, joskin se osoittautui hyvin suppeaksi siitä syystä, että aiheeseen liittyvää kirjallisuutta löytyi hyvin vähän. Aluksi minulle tuotti vaikeuksia luoda niukasta aineistosta selkeää kuvaa siitä, mikä olisi lopullinen tutkimusongelma opinnäytetyötutkimuksessani. Aineistoa löytyi kuitenkin sen verran, että pääsin hahmottamaan lopullista kuvaa siitä, mikä tutkimukseni tulisi olemaan, ja miten minun kannattaisi sitä lähteä toteuttamaan.

Käytin ehkä liikaakin aikaa pohtiessani mahdollisia lähdeaineistojen etsimispaikkoja. Mikäli olisin suoraan alkanut lukea ainoaa löytämäni kirjaa, joka kokonaisuudessaan käsittelee mustaa turismia, olisin osannut kohdentaa aineiston etsintää paremmin juuri niihin asioihin, joita tulisin tarvitsemaan opinnäytetyöni tekemisessä. Tällöin olisin saanut aiemmin selkeän kuvan tulevasta kirjoitusprosessista sekä sen sisällöstä, ja aikaa olisi jäänyt enemmän kirjoittamiselle ja tekstin hiomiselle.

Opinnäytetön tuloksista on toivottavasti hyötyä minulle matkailualan ammattilaisena. Mikäli mustan turismin kysyntä kasvaa ja se alkaa olla enemmän matkailijoiden mielissä ja helpommin saavutettavissa, työstä voi olla apua mahdollisten erikoismatkojen suunnittelussa ja matkapakettien sisällön suunnittelussa. Lisäksi työ saattaa auttaa muita, jotka haluavat tutkia aihetta tai laajentaa omaa osaamistaan ja perehtyneisyyttään erikoismatkailuun ja etenkin mustaan turismiin.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyöni avaa useita mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Koska aiheesta ei ole tätä ennen tehty suomenkielisiä tai suomalaisiin liittyviä tutkimuksia, jatkotutkimusmahdollisuudet ovat Suomessa lähes rajattomat. Mustaa turismia voitaisiin tutkia enemmän kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä, jolloin saataisiin kattavampi ja monipuolisempi kuva mustan matkailun asemasta suomalaisten matkailijoiden kes-

kuudessa. Olisi aiheellista tutkia myös sitä, mitä musta turismi nyt on, kuinka se määritellään ja mitä se sisältää, sekä pohtia mahdollisia uusia määrittelyjä. Tutkimuksissa voitaisiin keskittyä selkeämmin rajattuun aihealueeseen, esimerkiksi asenteisiin, motivaatioon tai kysyntään.

Jatkotutkimuksia voisivat olla erilaiset mustan turismin asiantuntijoiden haastattelut, mikäli kansainvälisempi tutkimus on jossain vaiheessa aiheellinen. Suomalaisten alan asiantuntijoiden puute johtaa kuitenkin vielä tässä vaiheessa ongelmaan Suomessa tehtävään tutkimukseen. Myös kotimaisten matkanjärjestäjien kiinnostus mustan turismin sisällyttämisestä matkapaketteihin tai retkikohteiksi voisi olla kartoittamisen arvoinen tutkimuskohde. Kuten tästä tutkimuksesta ilmeni, pienestä otannasta kuitenkin osa ilmaisi kiinnostuksensa osallistua mustan turismin matkalle, mikäli siihen olisi mahdollisuus. Voitaisiin selvittää näkevätkö matkanjärjestäjät mustassa matkailussa potentiaalia suuremmankin yleisön kulutettavaksi. Mahdollisilta kuluttajilta voisi selvittää myös heidän kulutustottumuksiaan matkailuun liittyvissä asioissa. Jotta mustaa turismia voitaisiin alkaa toteuttaa myös matkapaketteina, olisi tärkeää selvittää myös, kuinka paljon matkailijat olisivat valmiita maksamaan tällaisesta matkasta.

Tällainen tutkimus avaa toki oven myös toiminnalliselle tutkimukselle. Esimerkiksi matkapaketin suunnittelu ja toteuttaminen sekä matkan jälkeisten kommenttien kerääminen matkalle osallistujilta voisi olla hyvä tutkimusaihe. Mahdollisia matkan kohteita voisivat olla vaikkapa Keski-Euroopan keskitysleirit joko kiertomatkana tai yksittäisenä kohteena.

Myös markkinointia aiheesta voisi tutkia. Voisi olla tuottoisaa selvittää, millaisia kanavia pitkin mustaa turismia saataisiin suuremman yleisön tietoisuuteen ja kuinka sitä voitaisiin markkinoida potentiaalisille kuluttajille. Mustaa turismia kuitenkin on

ollut jo vuosituhansien ajan, ja sitä tulee aina olemaan, joten miksi ei selvittäisi mustan matkailun potentiaalia myös markkinoinnin näkökulmasta.

LÄHTEET

Auschwitz-Birkenau. 2011. Viitattu 19.10.2011. <http://en.auschwitz.org.pl/m/>, History.

Cooper, C. 2008. Tourism: principles and practice. Essex: Pearson Education Ltd.

Masalin, S. Erikoismatkojen suosio kasvaa. 16.2.2011. Helsingin Sanomat. Viitattu 10.11.2011.

<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Erikoismatkojen+suosio+kasvaa/1135263850785>

Etälukio – yrittäjyysväylä. n.d. Viitattu 9.11.2011.

<http://www2.edu.fi/yrittajyysvayla/?page=223>

Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 13.10.2011. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Laadullinen tutkimus - Jyväskylän Yliopiston Koppa. n.d. Viitattu 13.10.2011.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Härkönen, P., Rannisto, K., Risteli, P. 2003. Maslow ja persoonallisuus. Viitattu 19.10.2011. <http://www.sampo2002 oulu.fi/surkeat/persoonallisuus.html>

”Missä muut eivät ole käyneet” – matkat kiinnostavat. 20.1.2011. Yle Uutiset. Aamu-TV. Viitattu 10.11.2011. http://yle.fi/uutiset/ohjelmat/aamutv/2011/01/quotmissa_muut_eivat_ole_kayneetquot_-_matkat_kiinnostavat_2302065.html

Matkatoimisto Aventura. n.d. Viitattu 10.11.2011. <http://www.aventura.fi/index.htm>

Mäkinen, P. 2002. Verkko-tutor: Motivaatiosta. Viitattu 19.10.2011.

<http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/motiivi.htm>

Määrällinen tutkimus – jyvaskylän Yliopiston Koppa. n.d. Viitattu 13.10.2011.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus>

Nenonen, M., Kervinen, T. 2001. Finnish Witch Trials in Synopsis. Tampereen Yliopisto. Historian laitos. Viitattu 19.10.2011.

<http://www.uta.fi/laitokset/historia/noitanetti/witchtrials.html>

Retket kesä 2012. n.d. Puola – Krakova. OK-Matkat. Viitattu 10.11.2011.

http://www.okmatkat.fi/page.php?page_id=298

Olympia Kaukomatkatoimisto. n.d. Viitattu 18.10.2011

<http://www.olympia.fi/default.asp>, Yksilöllisesti räätälöidyt kiertomatkat.

Omatoimimatkailu rokottaa matkatoimistoja. 16.1.2009. MTV3.fi. Uutiset. Viitattu 11.11.2011.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2009/01/781163/omatoimimatkailu-rokottaa-matkatoimistoja>

Pääkkönen, S. 1990. Silminnäkijät kertovat Tshernobylistä. Helsingin Sanomat. 24.6.1990.

S-21 Victims – The Killing Fields Museum. n.d. Viitattu 20.10.2011.

<http://www.killingfieldsmuseum.com/index.html>, Genocide, S21 Victims.

Saukkonen, P. n.d. Tutkielmanteon tukisivut. Helsingin Yliopiston yleisen valtio-opin laitos. Viitattu 13.10.2011.

<http://www.mv.helsinki.fi/home/psaukkon/tutkielma/index.html>, Tutkimusasetelma

Sharpley, R. 2009. Shedding Light on Dark Tourism: An Introduction. Teoksessa The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of dark Tourism. Toim. R. Sharpley, P.R. Stone. Bristol: Channel View Publications. 3 - 22.

Takalo, T. 2010. Gladiaattorien maailma. Fight Sport 2. 32 – 35. Viitattu 19.10.2011.

Teatteri antiikin ajan Roomassa. Teatterimuseo. n.d. Viitattu 11.11.2011.

http://www.teatterimuseo.fi/skene/historiaa/nayttamo_rooma.php

The Amateur-expert traveller. 2009. Three important trends in travel which are being accelerated by the recession. It-toimittaja Amadeuksen julkaisu. Pdf.

<Http://www.amadeus.com/amadeus/documents/corporate/amateur-expert-EN.pdf>

The Institute for Dark Tourism Research. 2011. Viitattu 18.10.2011. <http://www.dark-tourism.org.uk/>, FAQ's

Tilastokeskus. 2011. Suomalaisten matkailu 2010. Julkaistu 30.6.2011. Viitattu

18.10.2011. [http://www.stat.fi/til/smat/2010/smat_2010_2011-06-](http://www.stat.fi/til/smat/2010/smat_2010_2011-06-30_tie_001_fi.html)

[30_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/smat/2010/smat_2010_2011-06-30_tie_001_fi.html)

Tshernobyl odottaa katastrofimatkailijoita. 2011. MTV3. Viitattu 20.10.2011.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/ulkomaat.shtml/2011/04/1318292/tshernobyl-odottaa-katastrofimatkailijoita>

Tutkimusongelmat ja –tehtävät sekä hypoteesit. Kajaanin Ammattikorkeakoulu. n.d.

Viitattu 13.10.2011. <http://193.167.122.14/Opari/ontTukiOngTehtHyp.aspx>

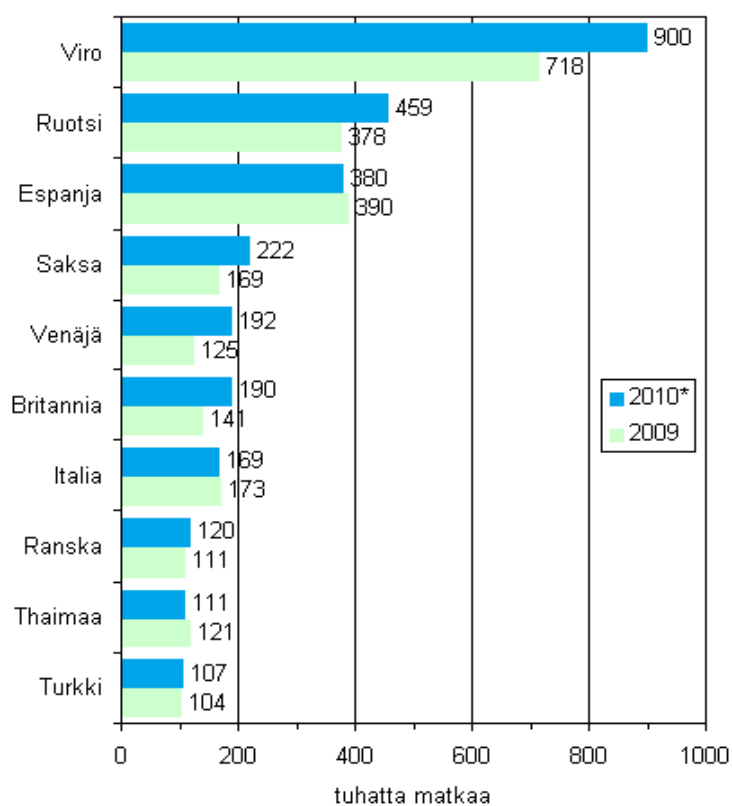
United Nations & World Tourism Organization. 1994. Recommendations on Tourism Statistics. New York: United Nations Publication.

Visitor Information. n.d. Viitattu 19.10.2011. <http://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/index-e.html>

Vuoristo, K-V. 1998. Matkailun muodot. Porvoo: WSOY

LIITTEET

Liite 1. Suomalaisten ulkomaan vapaa-ajan matkojen suosituimmat kohdemaat ja vertailu vuoteen 2009.

* Vuoden 2010 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien kanssa tiedonkeruumenetelmän muutoksen vuoksi.

Liite 2. Kyselyn alussa ollut saateviesti.

Musta turismi -kysely

Tämän kyselyn vastaukset käsitellään osana matkailualan opinnäytetyötutkimusta. Vastaukset käsitellään nimettöminä, eikä mitään yksittäisiä vastauksia tai tietoja luovuteta eteenpäin kolmansille osapuolille. Tällä varmistetaan, että voit huoletta vastata kysymyksiin avoimesti.

Seuraava määrittely on annettu helpottamaan aihealueen tunnistamista ja helpottamaan kysymyksiin vastaamista. Mustan turismin kohteella tarkoitetaan sellaista paikkaa tai kohdetta, jossa ihmiset ovat kuolleet tai kohdanneet kärsimystä itsestään riippumattomista syistä. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi keskitysleirit, Tšernobylin ydinvoimala, World Trade Centerin rauniot, sotatantereet, vankilat tai muut sellaiset paikat, joissa ihmiset ovat kärsineet tai kuolleet itsestään riippumattomissa olosuhteissa. Tällainen paikka voi olla myös museo, joka esittelee kuolemaa, kidutusta, tai siihen liittyvää välineistöä. Myös kärsimyksellä leikittelevät huvipuistot, kuten London Dungeon, katsotaan tällaisiksi kohteiksi. Lisäksi tällaisia kohteita voivat olla erilaiset kiertojelut tai -matkat, joissa käydään kuvaukseen soveltuvissa paikoissa, esimerkiksi Jack the Ripper -kiertomatka Lontoossa. Erilaiset kummitustalot, tai niiden ympärille rakennetut kiertomatkat. Huvipuistojen kummitusjunat eivät vastaa kuvausta.